

**Statsrådets redogörelse
om de mänskliga
rättigheterna 2014**

Innehåll

1	Redogörelsen – ett styrmedel för människorättsarbetet.....	5
1.1	Beredningen av redogörelsen	7
1.2	Grundprinciperna för arbetet för de grundläggande och mänskliga rättigheterna	8
2	Finland betonar icke-diskriminering och öppenhet i sitt internationella människorättsarbete	11
2.1	Det internationella människorättsystemets styrkor och svagheter	15
2.2	Verksamhet i internationella organisationer och bilateral verksamhet	21
2.3	Rättigheter för grupper som riskerar att diskrimineras samt avskaffande av multipel diskriminering.....	24
2.4	Främjande av kvinnors rättigheter.....	28
2.5	Större öppenhet i beslutsfattandet och bättre deltagarmöjligheter för det civila samhället	30
2.6	Att främja ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter på internationell nivå	32
2.7	Tillämpning av internationell straffrätt och stöd till en utveckling av rättsstaten.....	33
3	De grundläggande och mänskliga rättigheterna i Europeiska unionen	37
3.1	En förstärkning av EU:s dimension i fråga om de grundläggande rättigheterna	39
3.1.1	EU:s anslutning till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna	43
3.1.2	EU:s byrå för grundläggande rättigheter	44
3.2	Rättsstaten tryggar medborgarnas rättigheter	45
3.3	EU måste vara konsekvent i sitt arbete för att främja mänskliga rättigheter i de yttre förbindelserna	47
4	De grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland	51
4.1	Den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter.....	53
4.2	Beredningen av den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter och projekt som ingår i den.....	54

4.3	Statsrådets nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter.....	58
4.4	Några observationer om den nationella verksamhetsmiljön.....	60
5	De mänskliga rättigheterna under utveckling: fyra exempelområden.....	65
5.1	Yttrandefriheten omfattar alla – hatretorik begränsar utövandet av yttrandefriheten.....	65
5.1.1	Bekämpningen av hatretorik ökar yttrandefriheten.....	67
5.1.2	Attitydförändring en nyckelfaktor.....	68
5.2	Främjande av jämlikhet för personer som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter.....	70
5.2.1	Finland måste se till att rättigheterna tillgodoses på ett jämlikt sätt.....	71
5.3	Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning måste tryggas.....	73
5.3.1	Från ratificering till praktiskt verkställande av FN:s konvention.....	74
5.3.2	Målet är ett tillgängligt samhälle.....	75
5.3.3	Rätten till självbestämmande och delaktighet ska stärkas.....	76
5.4	Tillgodoseendet av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter ökar jämlikheten.....	78
5.4.1	ESK-rättigheterna är bindande.....	79
5.4.2	ESK-rättigheterna ska också respekteras under perioder av ekonomisk recession.....	81
5.4.3	Tillgodoseendet av ESK-rättigheterna ska stärkas.....	82
5.4.4	Kunskapen om ESK-rättigheterna ska ökas.....	82
6	De grundläggande och mänskliga rättigheterna främjas aktivt och på lång sikt.....	85
6.1	Uppföljning av tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna.....	86
6.2	Fostran och utbildning i grundläggande och mänskliga rättigheter stärks....	88
6.3	De nationella aktörernas uppgift.....	89
	Bilaga 1. De viktigaste internationella och regionala människorättskonventionerna som Finland undertecknat och ratificerat eller kommer att ratificera.....	92

1 Redogörelsen – ett styrmedel för människorättsarbetet

I redogörelsen om de mänskliga rättigheterna anges riktlinjerna för statsrådets arbete för att främja de grundläggande fri- och rättigheterna¹ och mänskliga rättigheterna i hemlandet och på internationell nivå. Redogörelsen grundar sig på utvärderingar av hur de tidigare redogörelserna (2004 och 2009) och utredningarna (1998 och 2000) om de mänskliga rättigheterna och den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter för 2012–2013 har genomförts. De centrala förändringarna i den internationella och nationella verksamhetsmiljön har tagits i beaktande.

I redogörelsen betonas vikten av att det nationella och internationella arbetet är samstämmigt och konsekvent. Europeiska unionens ställning som aktör inom grundläggande och mänskliga rättigheter lyfts fram tydligare än förut.

Den internationella verksamhetsmiljön har förändrats sedan statsrådets redogörelse om Finlands politik för de mänskliga rättigheterna (SRR 7/2009 rd)² offentliggjordes 2009. Framför allt har västländernas långvariga ekonomiska recession och finansieringskris inom den offentliga ekonomin väckt oro för att resurserna inte ska räcka till för att tillgodose och övervaka de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Den offentliga debatten och samhällsaktiviteten kring de mänskliga rättigheterna har intensifierats i hela världen, framför allt i de elektroniska nätverken samt i såväl nya som traditionella medier. I vilken utsträckning de mänskliga rättigheterna respekteras, tillgodoses och övervakas beror också på hur de internationella relationerna utvecklas.

Situationen i Finland i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna är god i ett internationellt perspektiv. Grundlagen förpliktar den offentliga sektorn att se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Regeringen har förbundit sig att respektera, skydda och främja de mänskliga rättigheterna i sitt lagstiftningsarbete och i sina politikprogram. Antagandet av nya internationella och regionala konventioner om

¹ Nedan används termerna grundläggande fri- och rättigheter, grundläggande rättigheter eller grundrättigheter.

² Nedan används termen redogörelsen om de mänskliga rättigheterna.

mänskliga rättigheter och tolkningen av dessa påverkar den nationella lagstiftningen. Europeiska unionens betydelse som aktör inom grundläggande och mänskliga rättigheter har vuxit både på nationell nivå och i den internationella människorättspolitiken. I slutet av redogörelsen finns en förteckning över internationella och regionala konventioner om mänskliga rättigheter som Finland har antagit, ratificerat eller kommer att ratificera.

Statsrådet godkände Finlands första nationella handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter för åren 2012–2013. Statsrådets nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter har följt upp hur handlingsplanen genomförts, och i sitt arbete fått stöd av en panel av aktörer inom grundläggande och mänskliga rättigheter som representerar det civila samhället. Systemet för att övervaka och främja tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna på nationell nivå har blivit mångsidigare och effektivare. En nationell institution för de mänskliga rättigheterna grundades år 2012 när Människorättscentret och dess delegation, som utövar sin verksamhet i anslutning till riksdagens justitieombudsmans kansli, inledde sin verksamhet.

De bedömningar och mål som presenterades i den föregående redogörelsen om de mänskliga rättigheterna är till stor del fortfarande aktuella. Den här redogörelsen omfattar inte som tidigare redogörelser alla verksamhetsområden och -former, utan fokuserar på helheter där en utveckling och precisering av regeringens linje är aktuell. Målet är att på detta sätt ge verksamheten större genomslagskraft. De separata handlingslinjer som ingår i redogörelsen innehåller nya mål och mål som håller på att utformas för statsrådets arbete för de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

Aspekten grundläggande och mänskliga rättigheter ingår också i många andra av statsrådets politiska linjer och verksamhetslinjer. Som exempel kan nämnas den demokratipolitiska redogörelsen från 2014 (SRR 3/2014 rd). Under arbets- och näringsministeriets ledning har det, i enlighet med FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, utarbetats åtgärdsrekommendationer i vilka det anges hur företagen ska respektera de grundläggande och mänskliga rättigheterna, hur staten ska skydda medborgarna mot att deras mänskliga rättigheter kränks i samband med företagsverksamhet och hur personer vars mänskliga rättigheter har kränkts ska ha tillgång till effektiva rättsmedel. Som en del av ägarstyrningen förväntar sig staten i egenskap av ägare att varje företag respekterar de mänskliga rättigheterna på ett ansvarsfullt och öppet sätt både

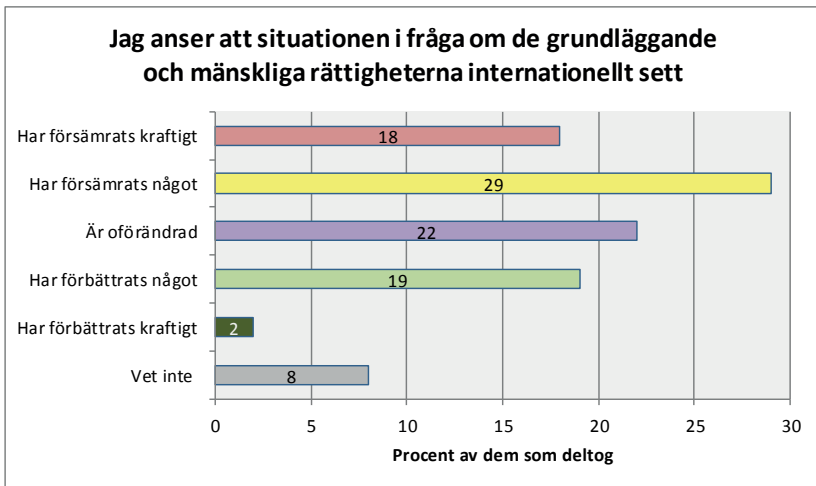
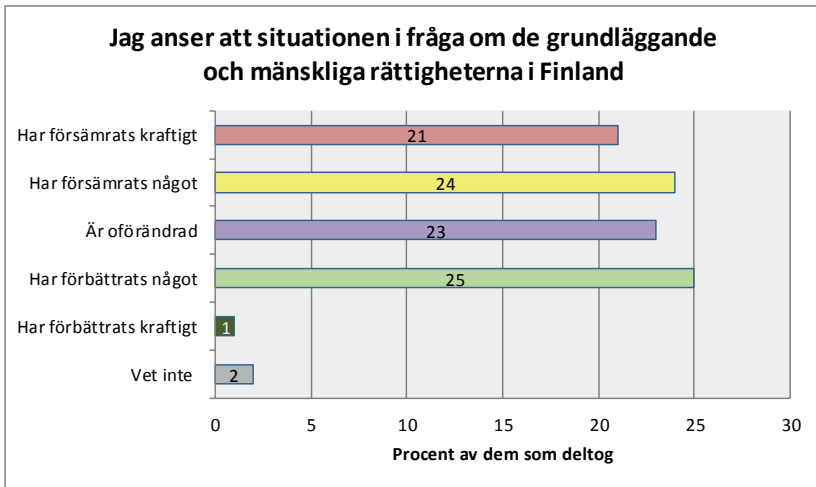
inom den egna organisationen och i underleverantörskedjorna. Utgångspunkten för det utvecklingspolitiska åtgärdsprogrammet är att utvecklingen ska utgå från de mänskliga rättigheterna, och dess genomgående mål är bland annat jämlikhet mellan generationer och minskad ojämlikhet. Ett flertal riktlinjer och program som rör olika befolkningsgruppers ställning har antagits för att öka jämställdheten och jämlikheten. I redogörelsen om de mänskliga rättigheterna behandlas inte riktlinjer som ingår i andra politiska dokument från statsrådet, utan man betonar helheten och samstämmigheten när det gäller arbetet för de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

1.1 Beredningen av redogörelsen

Regeringen överlämnar en redogörelse om de mänskliga rättigheterna till riksdagen i enlighet med sitt program och med beaktande av riksdagens svar på den redogörelse som gavs 2009. Utöver handlingslinjer för det internationella arbetet innehåller redogörelsen en bedömning av hur målen i den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter för 2012–2013 har uppnåtts. Utrikesministeriet har ansvarat för beredningen av redogörelsen, medan justitieministeriet har utarbetat de delar av redogörelsen som behandlar den nationella verksamheten och EU-frågor. Redogörelsen har beretts i statsrådets nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter, där alla ministerier är representerade.

Bilden av Finlands internationella politik för mänskliga rättigheter har bedömts i en utredning som beställts av utrikesministeriet. Som underlag för redogörelsen har justitieministeriet låtit utarbeta en extern bedömning av hur målen i den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter har uppnåtts. Beredningen har omfattat diskussioner med och hörande av myndigheter, icke-statliga organisationer och andra aktörer som arbetar med mänskliga rättigheter. Privatpersoner har för första gången kunnat bidra med egna synpunkter till beredningen via internet. I justitieministeriets tjänst [dnasikt.fi](https://www.otakantaa.fi) svarade 931 personer under våren 2014 på en förfrågan om hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses och kom med förslag till fortsatta åtgärder. I tabellerna nedan har vi sammanställt deltagarnas svar på frågor om hur de anser att situationen i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna har utvecklats i Finland och internationellt.³

³ Svaren i sin helhet finns på adressen https://www.otakantaa.fi/sv-FI/Bladdra_bland_projekt/Grundlaggande_och_manskliga_rattigheter_i_Finland/Forfragan_om_grundlaggande_och_manskliga%2827987%29/Enkatsvar. Därtill skickade tre personer in sina svar per post.

1.2 Grundprinciperna för arbetet för de grundläggande och mänskliga rättigheterna

Utgångspunkten för statsrådets arbete för de mänskliga rättigheterna är de mänskliga rättigheternas universella karaktär, icke-diskriminering, de medborgerliga och politiska rättigheternas samt de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheternas likvärdighet samt starka deltaganderättigheter. I arbetet betonas

tillgodoseende och främjande av de mänskliga rättigheterna. Fostran och kunskaper inom området grundläggande och mänskliga rättigheter bidrar till att dessa rättigheter tillgodoses mer effektivt.

Med mänskliga rättigheter avses den enskilda individens grundläggande rättigheter – i vissa fall även de grundläggande rättigheterna för en befolkningsgrupp bestående av individer – som tryggas i internationella och regionala konventioner om mänskliga rättigheter. I bestämmelserna i människorättskonventionerna fastställs en miniminivå för de mänskliga rättigheterna som krävs för ett människovärdigt liv. Staterna har via de internationella människorättskonventionerna förbundit sig att respektera, skydda och genomföra de förpliktelser i fråga om de mänskliga rättigheterna som ingår i dessa konventioner.

I Finlands grundlag anges de grundläggande fri- och rättigheter som alla omfattas av. Med dessa rättigheter avses rättigheter som tryggas i de nationella grundlagarna och som tillkommer en individ eller en befolkningsgrupp bestående av individer. Även i EU-rätten tryggas individens grundläggande rättigheter.

De mänskliga rättigheterna tillkommer alla människor i alla länder. De enskilda staterna har möjlighet att tillämpa sin egen praxis när de tillgodoser de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Detta får dock inte innebära att de internationella bestämmelserna om mänskliga rättigheter överträds.

Att grundrättighets- och människorättsförpliktelserna identifieras och fullgörs bristfälligt är väsentliga problem överallt, även i Finland. Därför behövs en uppbyggande dialog mellan övervakningsorgan och regeringar samt klara rekommendationer för att främja genomförandet av mänskliga rättigheter. Internationella och regionala organ som övervakar människorättskonventionerna, regionala människorättsdomstolar samt övriga mekanismer som behandlar tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna ska vara tillräckligt självständiga och ha oberoende behörighet. De ska även ha de resurser som behövs för att övervaka att konventionerna respekteras, för att tolka deras innehåll och för att ingripa vid konventionsbrott. En dialog och ömsesidigt stöd mellan olika stater kan bidra till att de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Framför allt under återuppbyggnadsprocesser efter konflikter eller diktatoriska system behövs det internationella samfundets stöd för att utveckla rättssystemet.

Finland fortsätter att föra en öppen och konstruktiv dialog med FN:s organ för människorättskonventioner och med motsvarande europeiska organ. Nationella aktörer på området grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter, till exempel de högsta laglighetsövervakarna, särskilda ombudsmän och Människorättscentret, bör ha den behörighet och de resurser som krävs för att övervaka att dessa rättigheter tillgodoses samt för att påverka nivån på det skydd som rättigheterna ger.

Icke-diskriminering är ett centralt mål för regeringens arbete för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna: alla har samma rätt till ett människovärdigt liv. Rättigheterna tillgodoses dock inte jämlikt. För att uppnå jämlikhet krävs det att man i berednings- och beslutsarbetet tar särskild hänsyn till personer som hör till befolkningsgrupper som riskerar utestängning och diskriminering och beaktar deras rättigheter och synpunkter.

I enlighet med internationella normer för mänskliga rättigheter innehåller Finlands grundlag såväl medborgerliga och politiska rättigheter (MP-rättigheter) som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-rättigheter). Regeringen betonar att MP- och ESK-rättigheterna är likvärdiga och att dessa rättigheter förstärker varandra.

Grunddragen i de nordiska ländernas samhällsmodell utgörs av omfattande medborgerliga friheter och ett starkt civilt samhälle, vid sidan av frihet vad gäller ekonomisk verksamhet samt social trygghet. Viktiga faktorer i samband med att de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses och stärks är utvecklingen av rättsstaten, öppen förvaltning och information samt det civila samhällets möjligheter att påverka, och detta gäller både i Finland och på internationell nivå.

2 Finland betonar icke-diskriminering och öppenhet i sitt internationella människorättsarbete

I enlighet med sitt program främjar regeringen på ett konstruktivt och resultatintriktat sätt en utveckling av rättsstaten, demokratin och de mänskliga rättigheterna i sina bilaterala förbindelser och i internationella organisationer. De mänskliga rättigheterna utgör en viktig del av helhetsbedömningen av Finlands utrikes- och säkerhetspolitik. Europeiska unionen är den viktigaste referensramen och kanalen för Finlands internationella arbete för de mänskliga rättigheterna.

År 2013 godkände utrikesministeriet en strategi för mänskliga rättigheter och ett handlingsprogram för 2013–2015 som specificerar strategin. De båda dokumenten styr verksamheten vid ministeriet och Finlands utrikesbeskickningar. Utgångspunkt för verksamheten är de mänskliga rättigheternas universella karaktär, och dess genomgående mål är att minska och avskaffa diskriminering samt att stärka öppenheten och deltagarmöjligheterna.

De viktigaste målen för handlingsprogrammet är att främja kvinnors rättigheter, ESK-rättigheter samt olika former av öppenhet och delaktighet. På basis av strategin ska utrikesministeriet anta ett handlingsprogram som specificeras för åren 2015–2019.

Den grundläggande utgångspunkten för den redogörelse om Finlands **säkerhets- och försvarspolitik** (SRR 6/2012 rd) som antogs 2012 är att det internationella samarbetet bygger på öppenhet, på att de mänskliga rättigheterna, demokratin och rättsstaten främjas samt på att folkrätten följs. Säkerhet, utveckling och mänskliga rättigheter kan endast förverkligas genom inbördes samverkan.

Finland arbetar för att tydliga mål för de mänskliga rättigheterna ska skrivas in i mandaten för och rapporteringen om krishanteringsinsatser. Kvinnors och flickors ställning och delaktighet ska förbättras, framför allt utgående från FN:s säkerhetsråds resolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet. Finland betonar att minoriteters rättigheter ska skyddas och att det civila samhället ska ges möjlighet att agera i samband med förebyggande av kriser och återuppbyggnad.

I sitt arbete för att förbättra cybersäkerheten respekterar regeringen skyddet av privatlivet och rätten till samhällsinformation. Regeringen har förbundit sig att respektera de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt rättsstatsprincipen i alla insatser för att bekämpa terrorism. Att förhindra utestängning och diskriminering är en viktig faktor i arbetet för att förebygga våldsam extremism.

Det är viktigt att staterna har resurser att förebygga och förhindra brott och anstiftan till brott som omfattas av skyldigheten att skydda, till exempel folkmord, krigsförbrytelser, brott mot mänskligheten och etnisk utrensning, samt att de har resurser att väcka talan vid domstol i händelse av sådana brott. Finland betonar det internationella samfundets ansvar att leva upp till skyldigheten att skydda, om skyldigheten inte kan fullgöras på nationell nivå. Finland satsar på en utveckling av den internationella fredsmäklingen, så att krigsförbrytelser och allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna kan förebyggas och förhindras och så att möjligheten att undgå straff i anslutning till dessa minskas.

De mänskliga rättigheterna är en oskiljaktig del av en ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbar utveckling. Enligt det **utvecklingspolitiska åtgärdsprogrammet** som antogs år 2012 utgör de mänskliga rättigheterna grunden för Finlands utvecklingspolitik. Målet är att myndigheterna ska känna till, respektera och uppfylla sina människorättsförpliktelser, och att även de fattigaste ska känna till sina rättigheter och kunna vidta åtgärder för att de ska tillgodoses. I statsrådets redogörelse för utvecklingspolitikens genomslagskraft och samstämmighet (SRR 5/2014 rd) anges att utvecklingspolitiken även i fortsättningen ska utgå från de mänskliga rättigheterna och bygga på en utveckling som beaktar dessa rättigheter.

Det är viktigt att FN:s utvecklingsagenda för tiden efter 2015 utgår från de mänskliga rättigheterna. Finland betonar staternas människorättsförpliktelser och ansvarsskyldighet, och framhåller att man bör ta särskild hänsyn till de mest sårbara befolkningsgrupperna och se till att de inte diskrimineras. Vidare vill man främja en miljö som gynnar tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna genom att stödja fredsprocesser, god förvaltning, korruptionsbekämpning och en utveckling av rättsstaten.

En liberalisering och internationell reglering av **handeln** kan tillsammans bidra till att främja målen i fråga om de mänskliga rättigheterna samt de grundlägg-

gande rättigheterna i arbetslivet. Företagen ska respektera de mänskliga rättigheterna, staten ska skydda befolkningen mot att deras mänskliga rättigheter kränks i samband med företagsverksamhet, och personer vars mänskliga rättigheter har kränkts ska ha möjlighet att låta en behörig myndighet ta ställning till kränkningen.

Utrikesministeriet har godkänt FN-strategier och strategier för regional verksamhet samt tematiska riktlinjer som även påverkar hur de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

Respekt för och skydd av de grundläggande rättigheterna i arbetslivet är en viktig aspekt när det gäller att tillgodose de mänskliga rättigheterna. Finland är avtalspart i flera av Internationella arbetsorganisationens (ILO) konventioner, inklusive konventioner genom vilka rätten till ett människovärdigt arbete tryggas, och Finland deltar aktivt i organisationens verksamhet. ILO:s och vissa FN-organisationers gemensamma initiativ om grundtrygghet⁴, som bygger på FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, kan stärka rätten till arbete och social trygghet. När regeringen bereder en konvention och övervakar att konventionsförpliktelserna uppfylls samarbetar den med arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna.⁵

I linje med dessa och andra riktlinjer som regeringen godkänt betonas i redogörelsen om de mänskliga rättigheterna sådana människorätsfrågor där Finland kan utveckla sina egna styrkor och ge ett mervärde till det internationella arbetet för mänskliga rättigheter.

I en expertutredning som utrikesministeriet beställt om genomförandet av den del av redogörelsen för mänskliga rättigheter 2009 som gäller den internationella verksamheten, föreslås det att man ska överväga att flytta tyngdpunkten från ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-rättigheter) till medborgerliga och politiska rättigheter (MP-rättigheter), eftersom de senare förekommer oftare i samband med den internationella diskussionen om mänskliga rättigheter⁶. I de bidrag som inkom från människorätsaktörer och ministerierna i samband

⁴ Social protection floor.

⁵ http://www.tem.fi/sv/arbete/internationellt_arbetslivssamarbete/internationella_arbetsorganisationen_ilo

⁶ <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=42553&contentlan=3&culture=sv-FI>

med beredningen av redogörelsen betonades i sin tur att ESK-rättigheternas betydelse har ökat. I redogörelsen föreslås ingen ändring av den nuvarande grundlinjen, enligt vilken man strävar efter att stärka de båda typerna av rättigheter samt ge ESK-rättigheterna en likvärdig ställning med MP-rättigheterna i det internationella arbetet för mänskliga rättigheter. Det finns skäl att ytterligare utreda vilka effekter Finlands åtgärder har i fråga om både MP- och ESK-rättigheter. De rekommendationer som ges i den utredning som nu gjorts, och som går ut på att öka rapporteringen om det internationella människorättsarbetet, insamlingen av uppgifter och användningen av uppföljningsmekanismer, främjas inom ramen för de befintliga resurserna och i samarbete med olika ministerier.

Då redogörelsen utarbetades fästes uppmärksamhet vid hur internationella och regionala människorättskonventioner har satts i kraft nationellt. I det finländska systemet förutsätter en ändamålsenlig ratificering av internationella och regionala konventioner att den nationella lagstiftningen först anpassas så att den stämmer överens med bestämmelserna i den internationella konventionen. På nationell nivå bör man se till att det finns tillräckliga resurser och övriga praktiska förutsättningar för att människorättskonventionerna efter politiskt övervägande ska kunna ratificeras så fort som möjligt.

Ett systematiskt och effektivt arbete för att främja de mänskliga rättigheterna förutsätter ett samarbete mellan myndigheterna och det civila samhället. De icke-statliga organisationerna spelar en allt större roll på internationell nivå när internationella normer utarbetas och när man följer upp att de mänskliga rättigheterna har tillgodosetts. De har också en betydelsefull uppgift som en kanal genom vilken medborgarna, inklusive de befolkningsgrupper som löper störst risk att diskrimineras, har möjlighet att påverka. Beredningen och ratificeringen av konventionerna ordnas på ett sådant sätt att många aktörer involveras. Statsrådet betonar att Människorättscentret och de icke-statliga organisationerna spelar en viktig roll vid uppföljningen av hur människorättskonventionerna genomförs, eftersom de är av regeringen oberoende aktörer som tillhandahåller information. Statsrådet ger därför information om deras möjligheter att direkt samarbeta med de organ som övervakar konventionerna.

2.1 Det internationella människorättssystemets styrkor och svagheter

Människorättskonventionerna blir mer heltäckande och övervakas allt effektivare

Utvecklingen av människorättssituationen på internationell nivå har både positiva och problematiska inslag. Det internationella systemet för människorättskonventioner beaktar i allt högre grad olika befolkningsgruppers rättigheter. Över 80 procent av världens stater har förbundit sig till flera viktiga internationella människorättskonventioner. Den aktuella situationen framgår av tabellen nedan.

EXEMPEL PÅ CENTRALA FN-KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH ANTALET KONVENTIONSPARTER		
Konvention ⁷	Antal konventionsparters ⁸	Ratificeringsår i Finland
ICERD (1965) ⁹	177	1970
ICESCR (1966) ¹⁰	162	1975
ICCPR (1966) ¹¹	168	1975
CEDAW (1979) ¹²	188	1986
CAT (1984) ¹³	155	1989
CRC (1989) ¹⁴	194	1991
CRPD (2006) ¹⁵	150	Regeringen förbereder en ratificering.

⁷ Efter den internationella förkortningen för konventionen anges i parentes året då konventionen antogs.

⁸ Situationen i september 2014. FN har sammanlagt 193 medlemsstater.

⁹ Internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering FördrS 37/1970.

¹⁰ Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter FördrS 6/1976.

¹¹ Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter FördrS 7-8/1976.

¹² Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor FördrS 67-68/1986.

¹³ Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning FördrS 59-60/1989.

¹⁴ Konventionen om barnens rättigheter FördrS 59-60/1991.

¹⁵ Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Finland undertecknade konventionen den 30 mars 2007.

Tillgången till rättsskydd har förbättrats i och med att besvärörfaranden har införts i anslutning till centrala FN-konventioner om mänskliga rättigheter. Exempel på nya besvärörfaranden ger de fakultativa protokoll till ESK-konventionen och konventionen om barnets rättigheter som möjliggör individuella klagomål och granskningsförfaranden och som nu har trätt i kraft på internationell nivå.

Såväl övervakningen av hur konventionerna genomförs som tolkningen av normerna för mänskliga rättigheter och sätten som dessa främjas på har utvecklats. Antalet organ som övervakar konventionerna har vuxit snabbt i takt med att nya människorättskonventioner har antagits. Dessa organ har infört nya metoder med vars hjälp de kan följa upp genomförandet mer effektivt, även under en pågående rapporteringsperiod. Vid sidan av den periodiska rapporteringen och besvärörfarandet tillämpas även andra former av övervakning, bland annat de övervakningsbesök som underkommittén (SPT) till FN:s kommitté mot tortyr gör i konventionsstaterna på platser där personer hålls eller kan hållas frihetsberövade.

Alla stater som är medlemmar i FN deltar i den universella periodiska granskningen (Universal Periodic Review, UPR) som handhas av FN:s råd för mänskliga rättigheter och där staterna ger varandra rekommendationer om hur de kan förbättra tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna. UPR har på kort tid utvecklats till ett viktigt redskap för den landsspecifika människorättsdialogen. Kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter har fått utökade resurser, men dess andel av FN:s budget är fortfarande endast tre procent. Finland har som mål att förbättra verksamhetsförutsättningarna för kontoret och ge det omfattande ekonomiskt stöd. Det internationella straffrättsliga systemet har stärkts ytterligare i och med att antalet rättsfall som behandlas i Internationella brottsdomstolen har ökat.

De regionala människorättssystemen har stärkts även utanför Europa. Rättsfallen och rättspraxisen i människorättskommissionen och -domstolen på den amerikanska kontinenten har utvecklats ytterligare. Samtidigt undergräver det svaga verkställandet av domstolens utslag den ställning som de amerikanska staternas övervakningssystem har. I Afrika etableras människorättskommissionens, särskilda representanters och arbetsgruppers arbete med att utfärda anvisningar och rekommendationer. Kontinentens människorättsdomstol har sedan 2009 fällt avgöranden, samtidigt som den dock har konstaterat att de rätts-

fall som hittills behandlats inte ur rättslig synvinkel har uppfyllt kraven för en egentlig domstolsbehandling. Länderna i Sydostasien (ASEAN) inrättade 2009 en regional människorättskommission och godkände 2012 en människorättsdeklaration, som dock har kritiserats för att viktiga normer och principer som gäller de mänskliga rättigheterna saknas.

Organen för övervakning av de mänskliga rättigheterna utsätts för påtryckningar

Övervakningsorganens arbetsmängd har ökat i och med att övervakningssystemen har utvidgats till att omfatta nya mänskliga rättigheter, ökade krav på ett mer detaljerat innehåll i de periodiska rapporterna ställs och allt fler blir medvetna om besvärsmöjligheterna. Organens resurser har inte kunnat utökas i motsvarande grad, vilket har lett till att handläggningen i internationella och regionala övervakningsorgan och domstolar har blivit långsammare.

Trots att endast 16 procent av staternas periodiska rapporter lämnas in till FN i tid väntar mer än 300 rapporter på att behandlas, och de obehandlade individuella klagomålen uppgår till närmare 500.¹⁶ Finland har, tillsammans med de övriga nordiska länderna, lagt fram flera resolutioner som ska trygga övervakningsorganens verksamhetsmöjligheter. Med tanke på övervakningssystemets framtid och trovärdighet är det viktigt att de medlemmar som väljs in i kommittéerna har sakkännedom samt är självständiga och oberoende.

Det finns allt fler särskilda mekanismer som är underordnade rådet för mänskliga rättigheter, bland annat specialrapportörer, självständiga experter och arbetsgrupper, och de behandlar ett brett spektrum av människorättsfrågor. De utsätts för konstanta påtryckningar, framför allt när de bedömer utvecklingen av människorättsituationen på nationell nivå. Finland framhåller att de särskilda mekanismerna även i framtiden bör vara oberoende och ha goda verksamhetsförutsättningar. FN:s råd för mänskliga rättigheter har visat sig kapabelt att behandla även svåra kränkningar av de mänskliga rättigheterna på ett relevant sätt, bland annat genom att tillsätta kommittéer som ska utreda människorättsituationen i Syrien och Nordkorea.

¹⁶ Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the strengthening of the human rights treaty bodies (GA/66/860).

Arbetet inom Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter (Europadomstolen) har blivit mer effektivt tack vare ett långsiktigt reformarbete. Vissa medlemsstater har ifrågasatt den bindande karaktären i Europadomstolens domar. Även om Europarådet uttryckligen är en människorättsorganisation, är det civila samhällets möjligheter att påverka utvecklingen av dess verksamhet mycket begränsade. Finland stöder en förnyelse av Europarådet som en organisation som fokuserar på människorättsfrågor, demokrati och rättsstaten och som övervakar att de normer som antagits respekteras. Det är möjligt att utnyttja rådets sakkunskap även i ett bredare sammanhang, bland annat i EU:s verksamhet. Beslut i Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa kräver enhällighet. Organisationen är därför betydelsefull framför allt för en dialog om mänskliga rättigheter.

Medborgarnas förväntningar ökar och lagstiftningen utvecklas

I takt med att den allmänna utbildningsnivån har stigit och informationsförmedlingen förbättrats har medborgarna blivit allt mer medvetna om sina rättigheter och om de kränkningar som skett av de mänskliga rättigheterna. Människorättsorganisationerna och, i ett vidare perspektiv, de påtryckningar från det civila samhällets sida som förmedlats via traditionella och nya medier har i många stater på ett avgörande sätt bidragit till att de mänskliga rättigheterna tillgodoses på ett bättre sätt. I många stater har man godkänt grundlagar och annan lagstiftning som innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter, samt infört fler mekanismer som övervakar de mänskliga rättigheterna och gjort förbättringar i fråga om deras verksamhetsmöjligheter. Finland stöder en utveckling av rättsstaten i olika utvecklingsländer via internationella organisationer, genom bilateralt samarbete på rättsområdet samt genom att stödja lokala och internationella människorättsorganisationer.

Väpnat våld ökar otryggheten

Diskussionen och utvecklingen i fråga om de mänskliga rättigheterna är koppade till hur förhållandena mellan olika stater utvecklas. Det har funnits tecken på att ståndpunkterna hårdnar, både i människorättsdialogerna stater emellan och när internationella beslut bereds och verkställs. En blockindelning i stil med den som förekom under kalla kriget skulle leda till en situation där de mänskliga rättigheterna främst används som ett instrument för ömsesidig politisk mun-

huggning. Detta skulle försämra övervakningen av de mänskliga rättigheterna, framför allt i konfliktländer och i områden där människorättssituationen också i övrigt är problematisk.

Våld som riktas mot civilbefolkningen har ökat på ett oroväckande sätt i många krishärdar i olika delar av världen. Bakom kriserna ligger ofta omfattande kränkningar både av medborgerliga rättigheter och av ekonomiska och sociala rättigheter samt diskriminering av minoriteter. I värsta fall leder kriser med våldsinslag till tortyr, olagliga avrättningar, våldtäkter och andra ytterst allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Finland och hela det internationella samfundet måste då snabbt kunna vidta åtgärder för att förhindra dessa kränkningar och för att personer som gjort sig skyldiga till krigsförbrytelser och kränkningar ska kunna ställas inför rätta. Beredskapen att respektera de mänskliga rättigheterna uppstår ofta genast efter det att en kris har fått sin lösning, varvid det är viktigt att agera för att stärka både ESK- och MP-rättigheterna.

En ständig dragkamp om omfattningen på skyddet av de mänskliga rättigheterna

Försöken att ifrågasätta de mänskliga rättigheternas universella karaktär och alla befolkningsgruppers jämlikhet har under de senaste åren ökat på ett oroväckande sätt i FN och regionala organisationer. Som motivering har man bland annat framfört nationell självbestämmanderätt, lagstiftning, kultur, värderingar och traditioner. Finland och andra likasinnade stater samt människorättsorganisationerna har i dessa fall bland annat betonat rättigheterna för kvinnor och för personer som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter samt deras likställdhet med den övriga befolkningen.

I vissa frågor som är viktiga för Finland, till exempel främjande av kvinnors och flickors sexuella rättigheter och av ursprungsbefolkningens rättigheter, har EU-länderna inte lyckats utforma en ståndpunkt som motsvarar Finlands människorättspolitik. I dessa fall har samarbete med likasinnade länder främst bedrivits med de övriga nordiska länderna och i enskilda fall med initiativtagande länder i andra ländergrupper.

Det är viktigt att förhindra att EU och likasinnade länder hamnar i försvarställning då beslut fattas i internationella organ för människorättspolitiken. EU

måste utforma sin ståndpunkt i ett tillräckligt tidigt skede, så att den kan motiveras för andra aktörer. Man måste kunna förhandla mer effektivt om detaljer i besluten med tredjeländer, dock utan att frångå nivån på de människorättsnormer som godkänts på internationell nivå.

Finland söker nya samarbetspartner

Vid sidan av de stora ekonomierna på frammarsch, såsom Brasilien, Indien, Kina och Ryssland, har även många andra stater med regionalt inflytande, till exempel Indonesien, Mexiko, Nigeria, Sydafrika och Turkiet, deltagit mer aktivt också i människorättsforum. Det är sannolikt att multipolariteten i beslutfattandet kring mänskliga rättigheter kommer att öka ytterligare.

De aktörer som blivit mer aktiva utgör inte en enhetlig grupp ur ett människorättsperspektiv, och deras beredskap att samarbeta varierar från land till land och från situation till situation. Det ökande antalet länder som tar ställning i människorättsfrågor har inneburit att antalet ståndpunkter om de mänskliga rättigheterna också har ökat, vilket i viss mån leder till att etablerade uppfattningar om de mänskliga rättigheterna ifrågasätts. Samtidigt ger det också möjlighet till mer varierande samarbetskontakter mellan stater och till samarbete mellan EU och stater i andra ländergrupper.

Finland har god samarbetsförmåga och möjlighet att i enskilda fall främja samarbete kring människorättsfrågor med flera stater, både på initiativ av EU och vid behov även bilateralt. Finland har redan ett samarbete med olika länder som sträcker sig längre än EU-samarbetet, bland annat när det gäller rättigheterna för kvinnor och personer med funktionsnedsättning samt ESK-rättigheternas juridiskt bindande karaktär.

Allt intensivare diskussion om företagens människorättsansvar

I och med att kapital, tjänster och arbetskraft rör sig alltmer över statsgränserna har det civila samhället ökat sina krav på att företagens verksamhet utomlands ska övervakas. Finland betonar statens ansvar när det gäller att genomföra de internationella människorättsförpliktelserna på både nationell och internationell nivå. Ansvar har också en gränsöverskridande dimension, vilket innebär att en stat har ett visst ansvar för verksamhet och personer även utanför det egna

territoriet. Man bör försöka förhindra att verksamhet som företag bedriver utomlands påverkar de mänskliga rättigheterna negativt. Olika åtgärder, metoder och möjligheter för att åstadkomma detta bör utredas närmare.

2.2 Verksamhet i internationella organisationer och bilateral verksamhet

Finlands internationella människorättspolitik genomförs primärt via EU, och EU-samarbetet påverkar också hur vårt eget internationella arbete för mänskliga rättigheter utvecklas. På det här sättet kan arbetet få större genomslagskraft och bli mer omfattande. Finland stöder EU:s aktiva, samstämmiga och resultatriktade människorättspolitik. EU:s internationella insatser för de mänskliga rättigheterna behandlas närmare i avsnitt 3.3.

Förenta nationerna (FN) och dess system för mänskliga rättigheter utgör grunden för det internationella skyddet och främjandet av de mänskliga rättigheterna och för övervakningen av hur dessa rättigheter tillgodoses på nationell nivå. Finland betonar statens ansvar för att de mänskliga rättigheterna tillgodoses, vilket även innebär att de länder som ingår i FN:s råd för mänskliga rättigheter och i andra beslutsfattande organ också själva ska uppfylla sina förpliktelser och åtaganden. I FN har Finland delat ansvar för en resolution som syftar till att avskaffa olagliga avrättningar. FN och icke-statliga organisationer ges omfattande ekonomiskt stöd för sitt arbete mot tortyr.

Det är viktigt att EU lägger fram gemensamma ståndpunkter när beslut fattas i FN. Genom samarbete mellan de nordiska länderna kan man i FN fokusera på ställningen och rättigheterna för de personer som diskrimineras allra mest. Målet är att allt tydligare föra fram motiveringarna till Finlands ståndpunkter i FN, antingen via EU, genom de nordiska ländernas gemensamma agerande eller direkt i egenskap av nation. Finland främjar ett samarbete över ländergrupper och arbetar för att icke-statliga organisationer ska få delta när människorätsfrågor behandlas i FN.

Till Europarådets grundläggande uppgifter hör att främja de mänskliga rättigheterna, en pluralistisk demokrati och rättsstatsprincipen. Rådets verksamhet stöds av de rättsliga förpliktelser som följer av människorättskonventionerna och av övervakningen av att förpliktelserna uppfylls. I anslutning till Europarådet verkar

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen), vars domar är bindande för avtalsländerna. Med hjälp av Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) och dess protokoll har man skapat ett system för att övervaka att de mänskliga rättigheterna tillgodoses på ett effektivt sätt. Finland stöder en utveckling av Europarådet som en organisation som fokuserar på frågor som rör mänskliga rättigheter, rättsstaten och demokrati, och understöder rådets projekt och expertverksamhet med ett betydande ekonomiskt stöd på frivillig basis.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) spelar på grund av sin geografiska vidsträckthet en viktig roll framför allt i människorättsdialogen. Finland stöder bland annat det arbete som utförs av kontoret för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR), av högkommissionären för nationella minoriteter och av medierepresentanten, och främjar genomförandet av de åtaganden och rekommendationer som ingår i OSSE:s mänskliga dimension. Finland är en av de främsta finansiärerna av OSSE:s projekt.

Finlands mål är att främja samarbetet mellan europeiska organisationer så att de mänskliga rättigheterna förverkligas mer effektivt.

Samarbetet mellan de nordiska länderna, och i ett bredare perspektiv även samarbetet med likasinnade stater, är särskilt viktigt för att man ska kunna trygga rättigheterna för de personer som hör till de mest diskriminerade befolkningsgrupperna.

Finland ingriper aktivt vid kränkningar av de mänskliga rättigheterna och främjar tillgodoseendet av rättigheterna genom att föra en politisk människorättsdiskussion med andra länder, främst via EU men även bilateralt. Man strävar efter att utöka samarbetet kring centrala människorätsfrågor med stater utanför EU såväl genom multilateralt samarbete som genom samarbete med enskilda länder. Direkta bilaterala kontakter förekommer regelmässigt som en del av de övriga politiska förbindelserna, framför allt i samband med människorätsfrågor som är särskilt viktiga för Finland eller när våra ståndpunkter eller erfarenheter kan bidra till goda lösningar. De landsspecifika människorätsrelaterade bedömningar och strategier som EU:s stater gemensamt har godkänt utgör även här ett hjälpmedel för det nationella och regionala samarbetet kring mänskliga rättigheter. Som stöd för den bilaterala människorättsdialogen används FN:s univer-

sella periodiska granskningar (UPR), rekommendationer från de internationella organ som övervakar konventionerna samt information från myndigheterna och det civila samhället i partnerländer.

En ratificering av viktiga människorättskonventioner utan reservationer mot konventionernas mål och syfte bör främjas ytterligare, och förutsätter att konventionsförpliktelseerna uppfylls till fullo på nationell nivå. Om Finland ratificerar människorättskonventionerna på ett korrekt sätt och utan dröjsmål får landets internationella människorättspolitik större trovärdighet.

Inställningen till kränkningar av de mänskliga rättigheterna är densamma oberoende av i vilket land kränkningarna sker, och de tas alla på lika stort allvar. Finland ingriper särskilt kraftigt och i god tid vid systematiska kränkningar av de mänskliga rättigheterna som berör många människors liv. Finland tar initiativ till och är villigt att även i svåra situationer föra en öppen och jämlik dialog om såväl de egna som diskussionsparternas människorättsproblem. Vi är också beredda att dela med oss av våra egna erfarenheter av att tillgodose de mänskliga rättigheterna. Den bilaterala verksamheten och verksamheten i internationella organisationer bör fungera som stöd för varandra.

De begränsade resurserna påverkar i allt högre grad genomförandet av Finlands internationella människorättspolitik. Den grundläggande strävan är att verksamheten ska få så stort genomslag som möjligt. Därför har man i utrikesförvaltningens strategi för mänskliga rättigheter och det tillhörande handlingsprogrammet försökt rikta resurserna till de områden där det finns ett särskilt internationellt behov av att Finland agerar på egen hand och där vi kan ge ett specifikt bidrag. I det övriga människorättsarbetet ger Finland ett tydligt stöd till initiativ från andra likasinnade länder. En fokusering kräver att personalen får mer utbildning och att ståndpunkterna motiveras tillräckligt ingående på de områden där Finland strävar efter att vara särskilt aktivt.

Handlingslinje 1:

Finland stöder den oberoende ställningen och befogenheterna för FN:s och de regionala organisationernas människorättsorgan och finansierar deras verksamhet inom ramen för sina ekonomiska resurser. Den internationella människorättspolitiken genomförs i första hand via Europeiska unionen. Finland samarbetar bilateralt med de nordiska länderna, med övriga ländergrupper och med enskilda länder i de fall då detta ger ett klart mervärde i frågor som är av central betydelse för Finlands människorättspolitik.

2.3. Rättigheter för grupper som riskerar att diskrimineras samt avskaffande av multipel diskriminering

Internationella avtal förbjuder att personer behandlas ojämnt utan grundad anledning. De mänskliga rättigheterna bör tryggas för alla utan någon form av diskriminering som grundar sig på kön, etnisk bakgrund, hudfärg, språk, religion, sexuell läggning eller könsidentitet, politiska eller andra åsikter, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till en nationell minoritet, förmögenhet, härkomst eller annan ställning.

Problem förekommer överallt när det gäller att trygga jämlikheten. Det här gäller även Finland, trots att situationen här är god i ett internationellt perspektiv. Särskilt omfattande och systematisk är diskrimineringen i länder där de politiska beslutsfattarna och rättssystemet inte skyddar dem som löper störst risk att diskrimineras. Kvinnor diskrimineras oftare än män, och barn har sämre förutsättningar att försvara sina rättigheter än vuxna. Ursprungsfolk, personer som hör till etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt personer med funktionsnedsättning utsätts ofta för systematisk diskriminering. I många länder omfattas inte sexuell läggning och könsidentitet av ett diskrimineringsförbud.

De som löper störst risk att diskrimineras är personer som hotas av **multipel diskriminering**, det vill säga personer som samtidigt diskrimineras på flera olika grunder, till exempel kön, funktionsnedsättning, etnisk bakgrund, sexuell läggning, religiös eller annan övertygelse eller någon annan orsak.

Finland har i internationella organisationer och bland annat i sin utvecklingspolitik betonat de mest sårbara befolkningsgruppernas rättigheter samt att man

måste beakta multipel diskriminering. I internationella organisationer, till exempel OSSE, är Finland en betydande ekonomisk bidragsgivare när det gäller att förbättra rättigheterna för de befolkningsgrupper som riskerar att diskrimineras.

Finland betonar att det är av avgörande betydelse för **ursprungsfolkens** identitet, kultur och levnadsförhållanden att de som en gemenskap kan åtnjuta mänskliga rättigheter. Regeringen har som mål att ratificera ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder. Finland har i FN frivilligt förbundit sig till detta och även fått ta emot ett flertal rekommendationer om en ratificering från internationella människorättsorgan. Målet är inskrivet i Jyrki Katainens och Alexander Stubbs regeringsprogram. Ursprungsfolkens rätt att delta i beslut som gäller dem själva, inklusive frivilligt samtycke som bygger på förhandsinformation, ska främjas i enlighet med den deklaration om ursprungsfolkens rättigheter som antagits av FN:s generalförsamling (2007).

Genom att bidra med frivillig finansiering strävar Finland efter att förbättra ursprungsfolkens möjligheter att delta i FN:s verksamhet. Viktiga mål för det regionala och bilaterala samarbetet kommer även i fortsättningen att vara att förhindra multipel diskriminering av kvinnor och flickor som hör till ursprungsfolk och att tillgodose ursprungsfolkens språkliga rättigheter. Finland ser till att samerna är representerade i den finländska delegationen vid internationella möten där ursprungsfolkens rättigheter behandlas.

Man bedömer att det finns minst en miljard **personer med funktionsnedsättning** i världen. Deras rätt att bli hörda och att obehindrat och enkelt få tillgång till undervisning, sjukvård och övriga tjänster begränsas på ett diskriminerande sätt. Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning bör tas i beaktande på ett heltäckande sätt då beslut fattas på internationell nivå. Förbättringen av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning behandlas närmare i avsnitt 5.3.

Våld mot barn, som i extrema fall innebär att barn dödas, utnyttjande av **barn**, barnfattigdom och ungdomsarbetslöshet är allvarliga människorättsproblem, inte endast i utvecklingsländerna utan även i Europa. Barnens rätt till mat och hälsovårdstjänster samt större kännedom bland föräldrarna om hälso- och näringsfrågor är av avgörande betydelse med tanke på barnens utveckling. Finland betonar framför allt ställningen och rättigheterna för barn som utsätts för multipel diskriminering. Viktiga frågor för Finland är främjande av flickors sex-

uella och reproduktiva hälsa och rättigheter samt alla barns rätt till utbildning, även de barn som löper störst risk att diskrimineras.

Finland betonar att man förutom att skydda barn även måste förbättra deras möjligheter att delta och höras, med beaktande av deras ålder och utvecklingsnivå. För att öka möjligheterna att delta i beslutsprocesser har barn och ungdomar ingått i de finländska delegationer som deltar i internationella möten där barnets rättigheter behandlas. Organisationer som driver barnets rättigheter är viktiga samarbetspartner för regeringen. FN:s barnfond Unicef är en av de fyra största FN-organisationer som Finland stöder. År 2013 var Finland för första gången ordförande för Unicefs styrelse. Regeringen förbereder det nationella ikraftsättandet av det fakultativa protokoll till konventionen om barnets rättigheter som möjliggör individuella klagomål. Finland stöder Internationella arbetsorganisationens (ILO) insatser för att avskaffa den allvarligaste formen av barnarbete.

Att ge uttryck för homosexualitet klassificeras som ett brott i tiotals länder. Kriminalisering och dödsstraff på grund av **sexuell läggning, könsidentitet** och könsuttryck samt annan diskriminerande lagstiftning och diskriminerande myndighetsåtgärder bör avskaffas. Finland deltar i och ger sitt klara stöd till initiativ från och samarbete mellan likasinnade stater som försvarar sexuella minoriteters och könsminoriteters (HBTI) mänskliga rättigheter samt stöder internationella och lokala icke-statliga organisationer. Finland har varit särskilt aktivt i HBTI-frågor i Europarådet. Förbättringen av de mänskliga rättigheterna för sexuella minoriteter och könsminoriteter behandlas närmare i avsnitt 5.2.

Romerna utsätts för diskriminering runt om i Europa, och den hatretorik som riktas mot dem har delvis ökat i och med den ekonomiska recessionen. Långtidsarbetslösheten bland romer ligger på en exceptionellt hög nivå inom EU, och man bedömer att 70–90 procent av romerna lever i allvarligt ekonomiskt trångmål.¹⁷ Finland arbetar aktivt för att förbättra romernas lika rättigheter och deras socioekonomiska ställning. Det är särskilt viktigt att man i högre grad lyssnar på de ståndpunkter som romerna och de organisationer som representerar dem framför och att de får större möjlighet att påverka frågor som rör dem själva. EU bör målmedvetet arbeta för att avskaffa diskriminering av romer i medlemsstaterna.

¹⁷ European Employment Observatory, "Review: Long-term Unemployment 2012"; FRA, The Situation of Roma in 11 EU Member States: Survey results at a glance, 2012.

Finland har erbjudit sig att bidra med experthjälp till EU:s arbete för att minska diskrimineringen av romer i medlemsstaterna. Under ledning av utrikesministeriet har det utarbetats en finländsk strategi för att påverka den internationella politiken för romanifrågor, som stöder detta.¹⁸ I Europarådet betonar Finland romernas, och framför allt romska kvinnors och ungdomars, lika rättigheter samt att organisationer som representerar romerna ska ges möjlighet att påverka Europarådets politik avseende romer. Målet är att utveckla samarbetet mellan EU, Europarådet och OSSE så att de åtgärder som vidtas får större genomslagskraft.

Finland försvarar alla individers religions- och samvetsfrihet samt skyddet av rättigheterna för de religiösa minoriteter och icke-troende som löper störst risk att diskrimineras. Finland fördömer de massmord som utförts av extrema rörelser och annat våld som riktas mot religiösa samfund. Genom kontakter mellan olika trossamfund kan man förhindra diskriminering och hat som grundar sig på religion. EU:s arbete styrs av de riktlinjer för de mänskliga rättigheterna som antogs år 2013 och som handlar om att främja religions- och samvetsfriheten.

Handlingslinje 2:

Finland betonar att rättigheterna för personer som hör till de befolkningsgrupper som löper störst risk att diskrimineras måste tas i beaktande under Finlands förhandlingar om internationella människorättskonventioner och beslut, genom att Finland deltar med inlägg och ordnar olika evenemang samt genom utvecklingssamarbetet. Vid sidan av skyddsåtgärder betonas även att dessa befolkningsgruppers ståndpunkt ska höras, att de ska ges jämlika deltagarrättigheter och att de ska få delta i internationella möten. Det arbete inom EU samt internationella organisationer och finansinstitut som syftar till att avskaffa diskriminering bör dessutom göras mer samstämmigt och vara mer ömsesidigt kompletterande.

Handlingslinje 3:

Finland betonar att multidiskriminering måste identifieras, förebyggas och avskaffas, och framhåller att kvinnors, barns och ungdomars, funktionshindrade personers, ursprungsfolks samt minoriteters, till exempel romers, perspektiv måste lyftas fram när beslut fattas på internationell nivå.

¹⁸ <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=42553&contentlan=3&culture=sv-FI>

2.4 Främjande av kvinnors rättigheter

Finland har sedan länge både i internationella organisationer och i bilateralt samarbete aktivt arbetat för att främja kvinnors rättigheter och möjligheter att delta. Centrala frågor har varit kvinnors och flickors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter (SRHR), förebyggande av våld mot kvinnor, lika rätt till utbildning, kvinnors politiska deltagande och en förbättring av kvinnors ekonomiska ställning samt kvinnors roll i lösningen av väpnade konflikter. Finland betonar att avskaffandet av multipel diskriminering utgör en del av arbetet för kvinnors rättigheter.

Hundratal miljoner kvinnor saknar möjlighet till familjeplanering. Alla människor bör ha rätt till information och tjänster som hjälper honom eller henne att fatta självständiga beslut om den egna kroppen, om sexualitet och om familjeplanering. Kvinnors och flickors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter utgör en viktig del av Finlands utrikespolitik. Målet är att SRHR-rättigheterna ska inkluderas i FN:s utvecklingsagenda för tiden efter 2015. Finland ger ett omfattande stöd till de åtgärder som vidtas via FN:s befolkningsfond (UNFPA).

Våld mot kvinnor är en av de mest allmänt förekommande kränkningar av de mänskliga rättigheterna som riktas mot kvinnor. Problemet måste åtgärdas på såväl internationell som nationell nivå, även i Finland. Finland har arbetat för att utveckla de internationella normerna för mänskliga rättigheter och stött flera utvecklingsländer i deras arbete med att utveckla den nationella lagstiftningen och öka kvinnornas ekonomiska oberoende.

Sett i ett europeiskt perspektiv är förekomsten av fall av våld mot kvinnor hög i Finland. Internationella¹⁹ organ som övervakar konventionerna har upprepade gånger rekommenderat Finland att vidta effektivare åtgärder för att förhindra våld och skydda mot våld samt att se till att de som gör sig skyldiga till våld döms. Den internationella dialogen kan bidra till att de nationella åtgärderna utvecklas. Målet är att under innevarande regeringsperiod nationellt sätta i kraft Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, den så kallade Istanbulkonventionen. Denna konvention omfattar även våld som riktas mot män i nära relationer och i hemmet.

¹⁹ Till exempel EU:s byrå för grundläggande rättigheters enkätundersökning från år 2014: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-main-results>

Kvinnors och mäns lika rätt att äga och ärva egendom samt att få undervisning och delta i beslutsfattandet och arbetslivet är viktiga mänskliga rättigheter. Dessa rättigheter utgör också en viktig del av samhällenas utvecklingspotential och bidrar till en mer jämlik fördelning av välståndet. Finland har genom medel för utvecklingssamarbete stött bland annat internationella nätverk mellan kvinnor i ledande ställning och kvinnliga företagare i olika länder, lagstiftningsprojekt som syftar till att förbättra kvinnornas ställning samt kvinnors tillgång till rättsskydd.

Finland har aktivt deltagit i genomförandet av den resolution om kvinnor, fred och säkerhet²⁰ som antagits av FN:s säkerhetsråd och övriga kompletterande resolutioner²¹. På nationell nivå fungerar 1325-nätverket, och flera utvecklingsländer har fått stöd i sitt arbete med att utarbeta nationella åtgärdsprogram. Finland har varit aktivt när det gäller att införa 1325-principerna i NATO:s krishanteringsutbildning. Att främja kvinnors rättigheter utgör en viktig del av arbetet inom det nätverk för internationell fredsmäkling som samordnas av Finland och Turkiet.

Flera Ministerier har allokerat resurser för att göra de årliga möten som hålls inom FN:s kommission för kvinnors ställning framgångsrika. Finland är en av de främsta bidragsgivarna när det gäller FN:s jämställdhetsorganisation UN Women. Bland annat genom att delta i initiativet Equal Futures Partnership samarbetar Finland med andra likasinnade stater.

Finland har i beslut som rör den internationella klimatpolitiken bidragit till att främja kvinnors möjligheter att delta i beslutsfattandet och i planeringen av verksamheten. I anvisningar och insatser för att skydda människorättsförsvaren har man tagit särskild hänsyn till betydelsen av organisationer som försvarar kvinnor och kvinnors rättigheter.

²⁰ S/RES/1325 (2000).

²¹ S/RES/1820 (2008), S/RES/1888 (2009), S/RES/1889 (2009), S/RES/1960 (2010), S/RES/2106 (2013) och S/RES/2122 (2013).

Handlingslinje 4:

Finland främjar kvinnors och flickors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter samt deras rätt till utbildning. Särskild uppmärksamhet fästs vid att förebygga våld mot kvinnor samt vid att främja kvinnors politiska och ekonomiska verksamhetsmöjligheter och deras roll i lösningen av väpnade konflikter. Förebyggande av multipel diskriminering beaktas i all verksamhet.

Handlingslinje 5:

Finland strävar efter att med hjälp av en hög politisk profil kunna påverka under internationella möten där kvinnors rättigheter och ställning behandlas samt stöder organisationernas verksamhet. Jämställdhet mellan könen och förbättring av kvinnors ställning bör integreras i FN:s utvecklingsagenda för tiden efter 2015. De åtaganden som gäller kvinnors rättigheter och ställning och som ingår i FN:s Pekingdeklaration och handlingsplan från år 1995 bör framhållas bland annat i samband med deklarationens och handlingsplanens 20-årsjubileum.

Handlingslinje 6:

Finland ratificerar Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, uppfyller förpliktelserna i konventionen och främjar på internationell nivå en anslutning till konventionen och uppfyllande av förpliktelserna i den.

2.5 Större öppenhet i beslutsfattandet och bättre deltagarmöjligheter för det civila samhället

Rätten att få samhällsinformation, rätten till yttrande- och mötesfrihet samt rätten att delta när det är av betydelse för beslutsfattandet utgör en viktig del av de medborgerliga och politiska fri- och rättigheterna. Man bör agera systematiskt för att de icke-statliga organisationerna ska ges bättre möjligheter att delta och för att verksamheten i internationella organisationer ska bli mer öppen och involverande. Det är särskilt viktigt att möjligheterna att agera och påverka förbättras för de befolkningsgrupper som löper störst risk att diskrimineras och för de icke-statliga organisationer som representerar dessa grupper.

Det civila samhället spelar en viktig roll när man bedömer de samhällsmässiga konsekvenserna av skyldigheterna i samband med de mänskliga rättigheterna och tillgodoseendet av dessa. Finlands styrka har ansetts vara den öppna samverkan mellan myndigheter och icke-statliga organisationer, bland annat när rapporterna till de organ som övervakar internationella människorättskonventioner utarbetas och behandlas. Den finländska rapporteringsmodellen har ansetts utgöra god praxis även i samband med FN:s universella periodiska granskning.²² Informationsutbytet mellan myndigheter och icke-statliga organisationer och de olika formerna av samarbete dem emellan bör göras allmänt känt och vidareutvecklas. Man bör konsekvent avvärja de försök som emellanåt förekommer att begränsa de icke-statliga organisationernas möjligheter att delta i FN:s och regionala organisationers arbete för de mänskliga rättigheterna.

Delegationen för internationella människorättsärenden, som utövar sin verksamhet i anslutning till utrikesministeriet, har fått en starkare ställning, bland annat i samband med beredningen av utrikesförvaltningens strategi för mänskliga rättigheter och det tillhörande handlingsprogrammet samt vid uppföljningen av hur dessa genomförs.

En betydande del av Finlands anslag för utvecklingsamarbete används för ekonomiskt stöd till icke-statliga organisationers verksamhet. Stöd ges bland annat till internationella människorättsorganisationer och till det människorättsarbete som finländska organisationer bedriver i utvecklingsländerna. Dessutom stöder beskickningarna människorättsorganisationer och människorättsförsvarare i utvecklingsländerna med lokala anslag. Till exempel ges ett betydande stöd till organisationer som arbetar för rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Människorättsförsvararnas och demokratiaktivisternas arbete med att lyfta fram människorättskränkningar och korruptionsbrott i offentligheten samt deras övriga viktiga insatser för de mänskliga rättigheterna har blivit en allt mer väsentlig del av medborgarrörelser mot diktatoriska ledare och politiska ledare som gör sig skyldiga till missbruk. Samtidigt har deras behov av skydd ökat i många länder. Frågor som rör yttrandefrihet och mötesfrihet utgör en central del av den bilaterala människorättsdialogen och av det stöd som ges till människorättsförsvararna. År 2014 har det för utrikesförvaltningen utarbetats anvisningar om olika metoder för att stödja och skydda människorättsförsvarare.

²² A/HRC/21/8

Finland arbetar för att offentlighetsprincipen ska få en starkare ställning i de internationella organisationernas verksamhet, och stöder sig i detta arbete på sina långa traditioner på området. År 2016 har det gått 250 år sedan Sveriges lag om tryckfrihet trädde i kraft. Lagen anses vara en av de första lagar i världen som tryggar de mänskliga rättigheterna.

Handlingslinje 7:

Kontakterna och det inkluderande arbetssättet mellan statsrådet och det civila samhället utvecklas, inbegripet samarbete för att sprida information om och ge utbildning i de mänskliga rättigheterna. Man bör se till att det civila samhället – särskilt de befolkningsgrupper som löper störst risk att diskrimineras – är representerat när deltagarna i delegationer utses och evenemang anordnas. Finland arbetar för att de internationella organisationernas arbetssätt ska bli mer öppet och för att det civila samhället ska ges större möjlighet och bättre former för att delta i internationella möten.

Handlingslinje 8:

När det gäller beslut som rör internationell verksamhet utvecklas metoder för öppen förvaltning ytterligare i samarbete med icke-statliga organisationer och andra intressegrupper, bland annat med hjälp av partnerskapsprogrammet för öppen förvaltning och andra myndigheters positiva erfarenheter.

2.6 Att främja ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter på internationell nivå

Rätten till vatten och föda, inkomst och skydd samt undervisning och hälsovård utgör förutsättningar för ett människovärdigt liv. Det finns en nära koppling mellan tillgodoseendet av de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna (ESK-rättigheterna) och minskad fattigdom.

För att de åtgärder som vidtas ska få större genomslagskraft koncentrerar sig Finland på att främja enskilda ESK-rättigheter på internationell nivå, framför allt allas lika rätt till grundläggande undervisning av god kvalitet. Detta sker genom att god praxis i vårt eget skolsystem betonas på internationell nivå, till

exempel tillgång till undervisning utan diskriminering, arbetssätt som aktiverar eleverna och en satsning på lärarutbildningen.

Kvinnors och flickors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter (SRHR) utgör en viktig del av rätten till ändamålsenliga hälsovårdstjänster, och är en fråga som Finland prioriterar. Rätten till vatten och sanitet ska tillgodoses som en väsentlig del av den hållbara utvecklingen. Finland har i FN:s råd för mänskliga rättigheter tillsammans med Tyskland ansvarat för att utarbeta en resolution om rätt till boende.

ESK-rättigheternas bindande karaktär och tillgodoseendet av dessa rättigheter behandlas närmare i avsnitt 5.4.

Handlingslinje 9:

I det internationella arbetet för att främja de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna betonar man i fortsättningen framför allt lika rätt till grundläggande undervisning av god kvalitet, kvinnors och flickors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter samt, med beaktande av den aktuella situationen, rätten till rent vatten och sanitet, en tillräckligt hög boendenivå och grundtrygghet.

2.7 Tillämpning av internationell straffrätt och stöd till en utveckling av rättsstaten

Varje land har sina egna rättstraditioner, men man brukar anse att kännetecken på en rättsstat är att myndigheterna följer grundlagen och andra rättsnormer i sin verksamhet, att lagarna stiftas i folkvalda organ, att alla är lika inför lagen, att de mänskliga rättigheterna respekteras samt att domstolarna har en oberoende ställning. Tecken på god förvaltning och en väl utvecklad rättsstat är att systemet fungerar även i praktiken.

I september 2012 höll FN:s generalförsamling det första högnivåmötet om rättsstaten, under vilket Finland betonade frågor som rör ett bättre rättsskydd och framför allt kvinnors ställning.

Ett omfattande människorättsproblem är att personer som gjort sig skyldiga till allvarliga internationella brott, bland annat folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser, förblir ostraffade. Därför behövs Internationella brottmålsdomstolen (ICC) som ett rättsorgan som kompletterar de nationella domstolarna. Antalet rättegångar i ICC har ökat, och dess ställning betonas i och med att specialdomstolarna, till exempel specialdomstolen för Sierra Leone och domstolarna för Jugoslavien och Rwanda, håller på att avsluta sin verksamhet.

Finland har från första början hört till dem som aktivt stöder ICC. Domstolen har haft en finländsk domare sedan 2003. Sedan december 2011 hör Finland till ordförandeskapet för Romstadgans stadgeparts församling och Finlands utrikesminister till det så kallade informella ICC-nätverket för utrikesministrar.

Finland har betonat att rättigheterna för dem som fallit offer för brott som behandlas av ICC ska tillgodoses på ett effektivt sätt. I anslutning till ICC fungerar en brottsofferfond, vars målgrupp framför allt är offer för sexuellt våld, före detta barnsoldater och kidnappade barn samt familjer och byar vars medlemmar har mördats eller fallit offer för våld. Hittills har redan cirka 110 000 personer gagnats av projekt som genomförts inom ramen för brottsofferfonden. Finland hör till de aktörer som stött fonden allra längst och i allra störst utsträckning. Finlands representant har även varit västvärldens representant i fondens styrelse.

För närvarande arbetar man för att på nationell nivå kunna anta och implementera de ändringar i Romstadgan (som gäller angrepps- och krigsförbrytelser) som antogs år 2010. Finland betonar effektiviteten i ICC:s verksamhet, och förutsätter att staterna samarbetar med domstolen. Ett flertal arresteringsorder som ICC utfärdat har dock ännu inte verkställts. Afrikanska unionen och vissa av dess medlemsstater har anklagat domstolen för att i alltför hög grad inrikta sin verksamhet på den afrikanska kontinenten. Merparten av de situationer i enskilda länder som för närvarande behandlas av domstolen behandlas dock på initiativ av det aktuella landet. För att ICC:s verksamhetsförutsättningar ska förbättras krävs det att den offentliga bilden av domstolen blir bättre och att informationen om domstolen är korrekt, framför allt i de stater som för närvarande är föremål för en utredning.

Vidare har Finland gett ekonomiskt stöd även till andra internationella specialdomstolar och till andra projekt som syftar till att fler förbrytare döms för sina brott.

Handlingslinje 10:

Finland deltar i den grupp i FN som främjar frågor som rör rättsstaten och arbetar där för att rättsstaten ska utvecklas med utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna och för att åtaganden ska fullföljas. Mål som stärker en utveckling av rättsstaten bör inkluderas i utvecklingsagendan för tiden efter 2015.

Handlingslinje 11:

Finland stöder ICC-stadgans universella karaktär, domstolens oberoende ställning och immunitet samt en utökning av dess resurser. Finland främjar tillsammans med de nordiska länderna och EU:s medlemsstater en mer positiv inställning till ICC:s verksamhet och betonar vikten av att brottsoffers rättigheter tillgodoses.

3 De grundläggande och mänskliga rättigheterna i Europeiska unionen

Europeiska unionen (EU) är ett viktig forum för Finlands politik för de grundläggande och mänskliga rättigheterna. De grundläggande rättigheter som tryggas i EU-fördragen och i stadgan om de grundläggande rättigheterna har fått större betydelse både på EU-nivå och nationellt, i synnerhet till följd av EU-domstolens beslutspraxis. EU-lagstiftningen bidrar till att de grundläggande rättigheterna tillgodoses, men dessa rättigheter bör beaktas även i unionens övriga verksamhet.

De grundläggande och mänskliga rättigheterna utgör en central del av den europeiska identiteten. EU är en sammanslutning som bygger på gemensamma värderingar, och dess verksamhet grundar sig på respekt för människans värdighet, frihet, demokrati, jämlikhet, rättsstaten och respekt för de mänskliga rättigheterna, inklusive rättigheter för personer som tillhör minoriteter. I detta värdesamhälle råder pluralism, icke-diskriminering, tolerans, rättvisa, gemensamt ansvar samt jämställdhet.²³ Med hjälp av de grundläggande rättigheterna säkerställer man på ett enhetligt sätt rättigheterna och påverkningsmöjligheterna för unionens medborgare och andra personer som omfattas av dess rättssystem samtidigt som man stärker det ömsesidiga förtroendet mellan medlemsstaterna. De grundläggande rättigheterna, som garanteras i Europakonventionen och har sin grund i medlemsstaternas gemensamma författningstraditioner, utgör en allmän princip och är en del av EU-rätten.²⁴ Medlemsstaterna och EU-organen har förbundit sig att respektera och främja tillgodoseendet av de grundläggande rättigheterna. Till exempel bör man sträva efter att hantera den ekonomiska krisen i Europa på ett sådant sätt att man samtidigt ser till att medborgarnas grundläggande och mänskliga rättigheter tillgodoses. EU:s dimension i fråga om de grundläggande rättigheterna har även haft en positiv inverkan på den finländska praxisen när det gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

²³ Fördraget om Europeiska unionen, artikel 2, EUT C 326, 26.10.2012, s. 13–390.

²⁴ Fördraget om Europeiska unionen, artikel 6.3, EUT C 326, 26.10.2012, s. 13–390.

De grundläggande och mänskliga rättigheterna utgör grunden för EU-rätten. Deras ställning stärktes ytterligare i och med Lissabonfördraget, som innebar att Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna blev rättsligt bindande och fick samma rättsliga värde som fördragen. Samtidigt beslutade man också att EU skulle ansluta sig till Europakonventionen²⁵ och tillfogade en rättslig grund som möjliggjorde detta. De grundläggande och mänskliga rättigheterna är i princip av betydelse inom EU:s alla verksamhetsområden och är bindande för alla EU-organ. Även i sina yttre förbindelser arbetar EU för att de mänskliga rättigheterna, inklusive rättigheterna i arbetslivet, ska tillgodoses i partnerländerna.

Finland deltar aktivt i att utveckla EU:s interna politik för de grundläggande rättigheterna och det människorättsarbete som är kopplat till unionens utrikespolitik. EU:s utrikespolitik gör unionen till en av de viktigaste människorättsaktörerna, och EU är bland annat den största givaren av utvecklingsbidrag i världen. EU är en viktig aktör även i FN och har ett nära samarbete med Europarådet. Medlemskapet i EU ger Finland större tyngd då människorättsfrågor diskuteras på de internationella arenorna.

EU:s framträdande roll i det internationella människorättsarbetet ökar trycket på unionen att agera på ett föredömligt sätt. För att EU:s externa människorättsarbete ska vara trovärdigt krävs det att medlemsstaterna i sin egen verksamhet tillämpar samma normer som EU kräver av tredjeländer. I dialogerna om de mänskliga rättigheterna lyfter parterna till exempel i allt större utsträckning fram de problem med grundläggande och mänskliga rättigheter som förekommer inom EU, bland annat den omfattande diskrimineringen av romer samt antisemitism och främlingsfientlighet. Under de senaste åren har man fört allt intensivare diskussioner om att göra EU:s politik för de mänskliga rättigheterna mer enhetlig, och man efterlyser större samstämmighet mellan EU:s externa och interna verksamhet. EU bör sträva efter att vara konsekvent i sitt arbete för de grundläggande och mänskliga rättigheterna, även om det samtidigt också bör finnas skillnader i prioriteringarna för EU:s externa och interna verksamhet.

²⁵ Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (1950) FördrS 18–19/1990.

EU:s internationella och interna åtgärder i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna är allt starkare kopplade till varandra i unionens verksamhet, vilket kräver att de samordnas på ett effektivare sätt än tidigare. I vissa fall har man också kunnat konstatera att det förekommer motsättningar mellan tolkningen av EU-lagstiftningen och tolkningen av internationella konventioner om mänskliga rättigheter. Det är viktigt att skyldigheterna när det gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna tolkas som system som kompletterar varandra och att man strävar efter att undvika tolkningsmotsättningar. Även EU:s åtagande att tillämpa internationella konventioner om mänskliga rättigheter är en fråga som kräver en samstämmig granskning, såväl med tanke på det internationella systemet för konventioner om mänskliga rättigheter som systemet för grundläggande rättigheter på nationell nivå och EU-nivå. Framför allt EU:s anslutning till Europakonventionen, som Finland arbetar för att ska kunna förverkligas så fort som möjligt, kommer att belysa vikten av ett samordnat synsätt. Samstämmighet kräver en tätare dialog mellan olika aktörer såväl på EU-nivå som nationellt. Målet skulle kunna uppnås mer effektivt genom att man både inom ministerierna och vid Finlands EU-representation utökar resurserna för att samordna de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

När det gäller politiken för de grundläggande och mänskliga rättigheterna lyfte statsrådet i sin EU-redogörelse (SRR 6/2013 rd) fram en förstärkning av rättsstatsprincipen och av EU:s dimension i fråga om de grundläggande rättigheterna. Det här är de viktigaste målen för Finlands politik för de grundläggande rättigheterna i EU. Nedan beskrivs de sätt på vilka Finland strävar efter att stärka EU:s dimension i fråga om de grundläggande rättigheterna och genomförandet av rättsstatsprincipen.

3.1 En förstärkning av EU:s dimension i fråga om de grundläggande rättigheterna

Med EU:s dimension i fråga om de grundläggande rättigheterna avses här såväl EU-lagstiftningen som de åtgärder och metoder som används för att säkerställa att de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses i EU:s verksamhet. Genom att stärka denna dimension strävar man efter att EU:s lagstiftning ska ligga i linje med de krav som de grundläggande och mänskliga rättigheterna medför och efter att de grundläggande rättigheterna ska beaktas i all verksamhet inom EU.

För att EU ska ha legitimitet i medborgarnas ögon krävs ett starkt åtagande att tillgodose de grundläggande rättigheterna och friheterna. EU-lagstiftningen påverkar ofta direkt hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses i medlemsstaterna, även inom områden som inte alltid associeras med mänskliga rättigheter. Konkreta exempel finns på alla områden som omfattas av EU-lagstiftningen, alltifrån gränsbevakningen till samordningen av systemen för social trygghet. Kraven på att EU ska spela en synligare roll när det gäller att trygga de grundläggande och mänskliga rättigheterna har vuxit, framför allt från det civila samhällets sida. Den ekonomiska krisen har lett till att situationen i vissa medlemsstater har försämrats både vad gäller rättigheterna och tryggheten, till exempel i och med den ökande främlingsfientligheten. Dessa frågor är kopplade till en mer omfattande diskussion om respekten för EU:s grundläggande värden.

EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna är det viktigaste instrumentet för grundläggande rättigheter i EU-rätten.²⁶ Stadgan är ett modernt dokument om mänskliga rättigheter, och de rättigheter och principer som ingår i stadgan omfattar såväl traditionella medborgerliga rättigheter och friheter som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. EU:s organ och byråer är förpliktade att beakta stadgan i all sin verksamhet. Medlemsstaterna är alltid skyldiga att agera i enlighet med stadgan när de tillämpar EU-rätten.

Kommissionen har sedan 2010 årligen utarbetat en rapport om tillämpningen av stadgan om de grundläggande rättigheterna. Rapporten är ett viktigt redskap då man följer upp hur väl de grundläggande rättigheterna har tillgodosetts och då man utvecklar EU:s dimension i fråga om de grundläggande rättigheterna. Finland anser att rådet årligen borde föra en diskussion om dessa rapporter och om det allmänna läget i fråga om de grundläggande rättigheterna. Det är viktigt att se till att även medborgarna känner till stadgan om de grundläggande rättigheterna.

Stadgans betydelse betonas i samband med att EU:s lagstiftning utarbetas. Kommissionen, rådet och Europaparlamentet är skyldiga att se till att deras verksamhet ligger i linje med stadgan. Det är viktigt att både EU-organen och medlemsstaterna känner till innehållet i och tillämpningspraxisen i fråga om de rättigheter och principer som skyddas av stadgan då de deltar i utarbetandet

²⁶ EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, EUT C 326, 26.10.2102, s. 391–407.

av rättsakter och då de verkställer dem. För att öka kännedomen om stadgan är det viktigt att utveckla och utnyttja de praktiska redskap som redan finns tillgängliga för dem som utarbetar rättsakter, till exempel anvisningar och olika kontrollistor.²⁷ Det är också viktigt att man känner till och aktivt använder dessa redskap inom EU:s alla verksamhetsområden, även inom de områden som av tradition inte associeras med grundläggande och mänskliga rättigheter. För att stadgan ska beaktas i högre grad bör man till exempel ge utbildning åt dem som utarbetar EU:s rättsakter.

När lagstiftningen utarbetas bör man i högre grad utnyttja möjligheten att begära utlåtanden från EU:s byrå för grundläggande rättigheter, inom ramen för byråns befogenheter. Tyngdpunkten bör ligga på att på förhand kontrollera att lagstiftningen är förenlig med de grundläggande rättigheterna. Konsekvensanalyser som rör de grundläggande och mänskliga rättigheterna är ett viktigt hjälpmedel för att kunna förutsäga rättsakternas följder, och de bör utnyttjas systematiskt. Rådet bör säkerställa att de grundläggande rättigheterna beaktas då det diskuterar kommissionens förslag och framför allt då det inför ändringar i förslagen. Konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna bör följas upp även under genomförandet av lagstiftningen, och sådana analyser bör i större utsträckning ingå i de bedömningsrapporter som rör EU:s rättsakter.

Europeiska unionens domstol har under senare år fått en klart viktigare roll när det gäller att trygga de grundläggande och mänskliga rättigheterna. EU:s domstolar (unionens domstol, tribunalen och personaldomstolen) hänvisar allt oftare till grundrättsstadgan i motiveringarna till sina domar. År 2013 meddelade domstolarna sammanlagt 114 domar i vilka de hänvisade till stadgan, vilket är en avsevärd ökning jämfört med tidigare år.²⁸ Även medlemsstaternas domstolar har oftare börjat begära förhandsavgöranden som gäller grundrättsstadgan, vilket tyder på att stadgan också på nationell nivå i högre grad än tidigare erkänns som rättskälla när EU-rätten tillämpas. EU-domstolen har en central roll då det gäller att säkra genomförandet av de grundläggande rättigheterna.

²⁷ Guidelines on methodological steps to be taken to check fundamental rights compatibility in the Council's preparatory bodies 10140/11 FREMP 54 JAI 319 COHOM 132 JURINFO 31 JUSTCIV 129.

²⁸ År 2011 meddelades sammanlagt 43 domar av den här typen och år 2012 sammanlagt 87, Rapport från kommissionen om tillämpningen 2013 av EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, COM(2014) 224 final.

Finland följer aktivt domstolarnas verksamhet och vidtar vid behov åtgärder till exempel i frågor som gäller datasekretess.

Kommissionen har utarbetat flera strategier och handlingsplaner som ska främja de grundläggande rättigheterna, och som bland annat handlar om integration av romer samt barns rättigheter. Det är möjligt att via olika finansieringsprogram få bidrag för projekt i medlemsstaterna som främjar de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Flera av EU:s reglerings- och verksamhetsområden påverkar direkt tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna i medlemsstaterna. Tematiska strategier, handlingsprogram och finansieringsprogram främjar genomförandet av EU:s lagstiftning och utgör ett viktigt komplement till unionens åtgärder i fråga om grundläggande rättigheter. Åtgärder på EU-nivå bidrar till att främja de grundläggande och mänskliga rättigheterna i medlemsstaterna, framför allt sådana rättigheter som är politiskt känsliga i vissa medlemsstater. Därför är det viktigt att på EU-nivå arbeta för exempelvis de mänskliga rättigheterna för romer och personer som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter. Det finns olika program som utgör bra redskap för att åstadkomma detta. Det är också befogat att följa den europeiska diskussionen inom unionens olika verksamhetsområden, så att vi i ett så tidigt skede som möjligt får en uppfattning om vilka frågor som kommer att bli aktuella under beredningsprocessen.

Med tanke på utvecklingen av grundrättskulturen i EU skulle det vara nyttigt att i diskussionen om de grundläggande och mänskliga rättigheterna aktivare framhålla på vilket sätt olika projekt är kopplade till människornas rättigheter i vardagen. Rådets diskussioner om rättsstatsprincipen, om situationen i unionen när det gäller de grundläggande rättigheterna och om centrala tematiska frågor om de grundläggande och mänskliga rättigheterna är ett bra redskap för att öka synligheten för dessa rättigheter i EU:s verksamhet. Den regelbundna uppföljningen av de grundläggande rättigheterna skulle kunna utvecklas bland annat med hjälp av kommissionens rapport om stadgan om de grundläggande rättigheterna och årsrapporten från byrån för grundläggande rättigheter. Det skulle vara bra att knyta diskussionen till ämnen som kan utvärderas med hjälp av olika indikatorer. Det är också lämpligt att överväga om EU borde utarbeta en intern strategi och handlingsplan för de grundläggande rättigheterna, på samma sätt som unionen har utarbetat en strategi för mänskliga rättigheter med tillhörande handlingsprogram för de yttre förbindelserna. En mer omfattande

diskussion om läget beträffande EU:s grundläggande rättigheter borde föras även med Europaparlamentet och EU:s övriga organ och byråer samt med nationella människorättsaktörer och det civila samhället. Nedan behandlas EU:s anslutning till Europakonventionen och en förstärkning av den ställning som EU:s byrå för grundläggande rättigheter har, eftersom dessa utgör de viktigaste strukturella helheter med vars hjälp dimensionen i fråga om de grundläggande rättigheterna kan stärkas avsevärt under de närmaste åren.

3.1.1 EU:s anslutning till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Finland anser att det är synnerligen viktigt att EU så snabbt som möjligt ansluter sig till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). EU förbereder inte enbart en anslutning till Europakonventionen utan också till konventionens tilläggsprotokoll 1 och 6, som också har ratificerats av EU:s alla medlemsstater. Finland framhåller att det är viktigt att den lösning som man nu kommer fram till inte hindrar EU från att i ett senare skede ansluta sig även till andra redan befintliga eller kommande tilläggsprotokoll till Europakonventionen. Anslutningen bör ske på ett sätt som resulterar i en situation som är så tydlig som möjligt ur individens synvinkel, och EU:s specifika struktur, befogenhetsfördelning eller motsvarande får inte orsaka någon onödig fördröjning när det gäller att tillgodose den enskilda individens rättigheter.

Om EU ansluter sig till Europakonventionen förbättras individens rättsliga ställning. Varje privatperson eller rättslig person skulle vid brott mot de rättigheter som tryggas i Europakonventionen kunna väcka talan mot EU i Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter (Europadomstolen), i frågor där EU-rätten tillämpats på det enskilda fallet. Detta skulle även omfatta fall i vilka EU-domstolen har meddelat sitt avgörande i egenskap av sista rättsinstans eller fall i vilka den har gett en nationell domstol ett förhandsutlåtande samt fall som EU-domstolen i enlighet med bestämmelserna i anslutningsavtalet ger ett utlåtande om under en pågående besvärprocess i Europadomstolen. För EU:s del innebär en anslutning att unionen är svarande i Europadomstolen i de fall då man ska bedöma om EU-rätten uppfyller de krav som ställs i Europakonventionen. I nuläget har medlemsstaterna varit tvungna att i Europadomstolen stå till svars för åtgärder som åtminstone indirekt grundar sig på EU-rätten.

Anslutningsförhandlingarna har nu slutförts. Kommissionen har begärt ett utlåtande från EU-domstolen om huruvida anslutningsavtalet är förenligt med EU-fördragen. Om anslutningsavtalet inte behöver ändras ytterligare ska det godkännas av Europarådet varefter det kan undertecknas, och därefter inleds EU:s eget förfarande och de nationella förfarandena för godkännande. Finland måste godkänna anslutningsavtalet både som part i Europakonventionen och som medlemsstat i EU. EU fattar ett enhälligt beslut om att godkänna avtalet, och avtalet träder i kraft då det har godkänts av EU:s alla medlemsstater. EU har för avsikt att till sitt beslut om godkännande bifoga unionens interna anslutningsbestämmelser, i vilka man bland annat preciserar samordningen mellan EU och medlemsstaterna samt ansvarsfördelningen vid besvär.

3.1.2 EU:s byrå för grundläggande rättigheter

EU:s byrå för grundläggande rättigheter inledde sin verksamhet år 2007. Förhandlingarna om att inrätta byrån slutfördes under Finlands ordförandeskap. Finland har från början arbetat för att byrån ska ha en framträdande roll i EU:s verksamhet. Byråns uppgift är att ge EU:s institutioner och organ samt medlemsstaterna underlag och sakkunskap i frågor som rör grundläggande rättigheter i samband med att de tillämpar EU-rätten.

Byråns befogenheter och verksamhetsområden fastställs i förordningen om byråns inrättande.²⁹ Därtill fastställer rådet i byråns fleråriga ramprogram temaområden för byrån mer i detalj. Byråns uppgift är att samla in, analysera och sprida information, utveckla metoder för att förbättra informationens jämförbarhet och tillförlitlighet, utföra och stödja vetenskapliga undersökningar och utredningar samt på eget initiativ eller på begäran av Europaparlamentet, rådet eller kommissionen utarbeta och offentliggöra slutsatser och yttranden om särskilda frågor för EU:s organ och medlemsstaterna i samband med att de genomför EU-rätten.

Byråns fleråriga ramprogram fastställs alltid för fem år åt gången. Enligt det ramprogram som gäller för 2013–2017 ska byrån arbeta med följande nio frågor: 1) tillgång till rättigheter, 2) brottsoffers ställning, 3) informationssamhället, framför allt skydd av privatlivet och datasekretess, 4) integration av romer, 5)

²⁹ Rådets förordning (EG) nr 168/2007 om inrättande av Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter.

rättsligt samarbete (inte i brottsfrågor), 6) barns rättigheter, 7) diskriminering, 8) invandring, integration av invandrare, visum, gränsbevakning och asylfrågor, samt 9) rasism och främlingsfientlighet. Enligt Finlands uppfattning är förfarandet för att godkänna det fleråriga ramprogrammet onödigt tungrovt eftersom det kräver enhällighet i rådet. Det här har medfört att man i byråns ramprogram inte har kunnat inkludera det polissamarbete och straffrättsliga samarbete som tidigare utgjorde den tredje pelaren.

Finland anser att kommissionen bör lägga fram ett förslag om att ändra förordningen om inrättande av byrån, så att byråns befogenheter utvidgas till att omfatta EU:s hela verksamhetsområde och stadgan om de grundläggande rättigheterna. Byråns ramprogram skulle kunna godkännas av byråns styrelse. Dessutom borde byrån kunna avge yttranden om särskilda frågor på eget initiativ, inom ramen för fördragen. Byråns roll borde utvecklas i en sådan riktning att byrån i den mån det är möjligt skulle motsvara en människorättsinstitution enligt Parisprinciperna³⁰. Byråns arbete bör utnyttjas mer effektivt i samband med att EU-lagstiftningen utarbetas och övriga beslut fattas. Till exempel ger byråns årsrapporter och omfattande undersökningar viktig information om hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses i medlemsstaterna. De årliga konferenser om grundläggande rättigheter samt andra evenemang som byrån ordnar utgör ett viktigt forum för den europeiska diskussionen om grundläggande rättigheter. För att göra byråns arbete mer synligt anser Finland att byråns direktör oftare bör bjudas in till rådets möten. Byråns rapporter bör behandlas regelbundet i rådet och i arbetsgrupper, och möjligheten att begära yttranden från byrån bör utnyttjas mer aktivt då EU-lagstiftningen utarbetas. Man bör också ge byråns arbete större synlighet på nationell nivå, till exempel genom att utnyttja byråns rapporter i den nationella lagberedningen.

3.2 Rättsstaten tryggar medborgarnas rättigheter

Finland deltar aktivt i diskussionen om hur rättsstatsprincipen genomförs. Finland framhåller att det är viktigt att man ser till att rättsstatsprincipen genomförs i hela EU på ett sådant sätt att den märks och tillämpas i medborgarnas dagliga liv. Finland håller aktivt fram frågan i olika kontakter med kommissionen och bilateralt med andra medlemsstater samt i diskussioner i rådet.

³⁰ <http://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/ICCAccreditation/Pages/default.aspx>

När man diskuterar genomförandet av rättsstatsprincipen är det nu viktigt att komma med konkreta förslag till hur man kan utveckla metoder för att stärka EU:s insatser när det gäller att följa upp hur rättsstatsprincipen genomförs. En fungerande rättsstat är en nödvändig förutsättning för att medborgarnas grundläggande och mänskliga rättigheter ska kunna tillgodoses. Man bör utgå från den enskilda individen när rättsstatsprincipen granskas. Att förbinda sig att respektera rättsstatsprincipen utgör ett av EU:s grundläggande värden, och i samband med en anslutningsprocess görs det en bedömning av om detta krav uppfylls. EU måste ha möjlighet att ingripa även i medlemsstaterna om där förekommer problem som rör rättsstatens verksamhet. Rättsstaten, demokrati och de grundläggande och mänskliga rättigheterna utgör en helhet där de olika delarna är beroende av varandra, och där man inte kan ta det för självklart att någon av delarna realiserar. Genomförandet av EU:s grundläggande värden bör granskas som en helhet, och rättsstatsprincipen kan inte begränsas till exempel enbart till en granskning av rättssystemen. Då rättsstatsprincipen granskas handlar det också om tillämpningen av den befintliga EU-rätten.

De meddelande om EU:s nya ram för att stärka rättsstatsprincipen som kommissionen offentliggjorde i mars 2014 utgör en bra grund för det fortsatta arbetet. Kommissionen bör ha en central roll och, i enlighet med vad som anges i meddelandet, kan den enligt Finland föra en dialog med medlemsstaterna och ge rekommendationer, inom ramen för gällande fördrag. Rådets roll när det gäller att följa upp hur rättsstatsprincipen respekteras bör stärkas. När alla medlemsstater respekterar EU:s gemensamma värderingar skapas ömsesidigt förtroende, och unionens trovärdighet i utrikespolitiken och dess legitimitet i förhållande till EU-medborgarna förbättras. Den möjlighet som fördragen erbjuder att vidta sanktioner mot en medlemsstat som allvarligt och fortlöpande kränker de gemensamma värderingarna bör vid behov kunna utnyttjas. Om rådet regelbundet skulle granska alla medlemsstater skulle den diskussion som förs om att respektera rättsstatsprincipen normaliseras och det skulle bli möjligt att på ett förebyggande sätt ta itu med de problem som upptäcks.

Den granskning som utformas bör bygga på en jämlik behandling av alla medlemsstater, vilket skulle gynnas av att granskningen sker regelbundet och omfattar till exempel delvis på förhand fastställda områden. Ett rimligt förfarande är att medlemsstaterna granskar varandra eftersom det i alla medlemsstater finns sådant som kan förbättras när det gäller demokratin, rättsstatsprincipen

samt de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Det finns mycket information att tillgå, varför förfarandet inte kräver nya administrativa strukturer eller rapporteringsskyldigheter, utan det viktiga är att redan befintliga instrument utnyttjas. EU:s byrå för grundläggande rättigheter skulle utöver sina egna rapporter kunna samla in och systematisera även annan tillgänglig information till stöd för kommissionens och rådets arbete.³¹ EU-domstolen, Europadomstolen och Europarådets övriga organ, FN:s organ och metoder för övervakning av konventioner om de mänskliga rättigheterna samt olika specialorganisationer, såsom Internationella arbetsorganisationen (ILO), tillhandahåller uppgifter som är relevanta i samband med granskningen. Dessa uppgifter bör utnyttjas fullt ut, och överlappande arbete bör undvikas. Granskningen bör framför allt syfta till att få kännedom om i vilken riktning utvecklingen går och till att uppmärksamma dolda signaler, så att man kan fokusera på att förebygga problem.

3.3 EU måste vara konsekvent i sitt arbete för att främja mänskliga rättigheter i de yttre förbindelserna

I och med att Lissabonfördraget trädde i kraft stärktes förutsättningarna för EU:s arbete för mänskliga rättigheter, vilket Finland har strävat efter. Unionens höga representant för utrikes frågor och säkerhetspolitik samt EU:s utrikestjänst är viktiga aktörer även i EU:s politik för mänskliga rättigheter. Framför allt har EU:s särskilda representant för mänskliga rättigheter med sitt arbete bidragit till att de mänskliga rättigheterna beaktas i större utsträckning i EU:s utrikes- och säkerhetspolitik. Finland stöder representanternas möjligheter och kapacitet att tillräckligt snabbt ta itu med aktuella frågor som rör mänskliga rättigheter.

I juni 2012 godkände EU den första strategin för mänskliga rättigheter med tillhörande handlingsplan³². I utarbetandet och genomförandet av dessa har Finland betonat kvinnors och minoriteters rättigheter samt ESK-rättigheter. Genom riktlinjerna integreras de mänskliga rättigheterna mer effektivt i EU:s yttre förbindelser, inklusive i krishanteringen.

EU är en mycket viktig internationell aktör när det gäller mänskliga rättigheter såväl i enskilda länder som i FN-systemet, bland annat i frågor som gäller förbud

³¹ Det här skulle förutsätta en ändring av förordningen om inrättande av byrån.

³² EU Strategic Framework and Action Plan on Human Rights and Democracy (2012).

mot dödsstraff och HBTI-rättigheter³³. EU-organen tar på ett brett plan ställning i landsspecifika och tematiska frågor som rör mänskliga rättigheter. För att EU:s arbete ska vara effektivt och trovärdigt är det viktigt att unionens strategi för mänskliga rättigheter, strategierna för de enskilda länderna och de tematiska riktlinjerna för mänskliga rättigheter utgör en samstämmig helhet, som styr unionens gemensamma verksamhet. Efter redogörelsen om de mänskliga rättigheterna 2009 har EU godkänt nya riktlinjer för yttrandefrihet³⁴, religions- och samvetsfrihet³⁵ samt HBTI-rättigheter³⁶.

Finland anser att det är viktigt att EU vid behov tar ställning till situationen i fråga om de mänskliga rättigheterna i enskilda stater, och då stöder sig på bestämmelser i internationella avtal som omfattar dessa länder. För att öka trovärdigheten och för att det internationella systemet för mänskliga rättigheter ska fungera är det viktigt att situationen i de enskilda länderna bedöms enligt samma principer.

Då Finland har tagit ställning i frågor som rör de mänskliga rättigheterna i enskilda länder har man huvudsakligen agerat via EU, och Finland har drivit EU:s aktiva politik för mänskliga rättigheter i många frågor som rör MP-rättigheter, bland annat när det gäller att avskaffa dödsstraff och tortyr. I dessa frågor har EU:s gemensamma ståndpunkter motsvarat Finlands uppfattning, och genom att EU har talat med en gemensam röst har resultat kunnat uppnås mer effektivt. När det gäller ESK-frågor har vissa medlemsstater inte varit mogna för gemensamma åtgärder, varför det finns större grund för Finland att agera självständigt.

Den dialog om mänskliga rättigheter som EU har fört med tredjeländer har inte varit särskilt framgångsrik i de fall där den andra parten har varit ovillig att diskutera. En beredvillighet att såväl inom unionen som i människorättsdialogen med tredjeländer behandla även EU:s och dess medlemsstaters egna problem när det gäller mänskliga rättigheter skulle öka förutsättningarna för och trovärdigheten i denna dialog. De icke-statliga organisationerna bör ges möjlighet att delta i dialogen.

³³ HBTI är en förkortning av homosexuella, bisexuella, transpersoner och interkönade. Som synonym till HBTI används ofta också begreppet sexuella minoriteter och könsminoriteter.

³⁴ EU Human Rights Guidelines on Freedom of Expression Online and Offline (2014).

³⁵ EU Guidelines on the promotion and protection of freedom of religion or belief (2013).

³⁶ Guidelines to promote and protect the enjoyment of all Human Rights by lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex (LGBTI) persons (2013).

EU:s samarbete och dialog kring mänskliga rättigheter med partnerländerna grundar sig på gemensamma internationella normer för mänskliga rättigheter. Unionen har ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.³⁷ Det förs även en diskussion om möjligheten att ansluta sig till eller offentliga styrka andra internationella eller regionala konventioner om de mänskliga rättigheterna.

Handlingslinje 12:

Finland fortsätter att arbeta för att stärka genomförandet av EU:s dimension i fråga om de grundläggande rättigheterna och rättsstatsprincipen, bland annat genom att främja en regelmässig diskussion i rådet om hur rättsstatsprincipen och EU:s övriga gemensamma värderingar genomförs i medlemsstaterna.

Handlingslinje 13:

Finland fortsätter att aktivt arbeta för att EU så snabbt som möjligt ska ansluta sig till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna.

Handlingslinje 14:

Finland stöder en utvidgning av de uppgifter som tilldelats EU:s byrå för grundläggande rättigheter till att omfatta EU:s hela verksamhetsområde och stadgan om de grundläggande rättigheterna samt främjar genom sin verksamhet en starkare ställning i unionens verksamhet för byrån för grundläggande rättigheter. Finland stärker sitt samarbete med byrån för grundläggande rättigheter och gör byråns arbete mer synligt på nationell nivå.

Handlingslinje 15:

Finland fortsätter att arbeta för att EU ska bli mer konsekvent i sitt arbete för att främja mänskliga rättigheter och utvecklar även sin nationella verksamhet på ett sätt som stöder samordning på EU-nivå.

³⁷ FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD, 2006).

Handlingslinje 16:

Finland verkar aktivt för att de riktlinjer för mänskliga rättigheter som utformats för EU:s verksamhet på området yttre förbindelser genomförs effektivt. Det civila samhällets möjligheter att påverka EU:s verksamhet bör förbättras, och civilsamhällets verksamhet bör stödjas bland annat genom Europeiska instrumentet för demokrati och mänskliga rättigheter (EIDHR).

4 De grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland

Under de senaste åren har det skett en snabb utveckling i Finland när det gäller de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Statsrådets föregående redogörelse om de mänskliga rättigheterna från år 2009 var den första där man mer ingående redogjorde för hur de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses i Finland. År 2012 antog statsrådet den första nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter i Finland. Även en nationalspråksstrategi antogs.³⁸ Dessutom har man inom olika förvaltningsområden antagit tematiska program som främjar förverkligandet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, bland annat regeringens jämställdhetsprogram³⁹, programmet för att minska våld mot kvinnor⁴⁰, det politiska programmet för romerna i Finland⁴¹, det handikappolitiska programmet⁴², det barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogrammet 2012-2015⁴³ och åtgärdsprogrammet för att stimulera det samiska språket⁴⁴. Människorättscentret inledde sin verksamhet år 2012. Regeringen har lagt fram en proposition om att de oberoende särskilda ombudsmännen ska lyda under justitieministeriet från början av år 2015.⁴⁵ Propositionen har anknytning till den proposition om lag om likabehandling som regeringen lade fram för riksdagen våren 2014.⁴⁶

³⁸ Nationalspråksstrategi. Statsrådets kanslis publikationsserie 4/2012.

³⁹ Regeringens jämställdhetsprogram 2012–2015. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2012:10.

⁴⁰ Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:5.

⁴¹ Politiskt program för romerna i Finland. Social- och hälsovårdsministeriets rapporter 2009:48.

⁴² Ett starkt underlag för delaktighet och jämlikhet. Finlands handikappolitiska program VAMPO 2010–2015. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2010:4.

⁴³ Barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogrammet 2012-2015. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2012:7.

⁴⁴ Åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket. Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2012:7.

⁴⁵ RP 111/2014 rd

⁴⁶ RP 19/2014 rd

De grundläggande och mänskliga rättigheterna lyfts allt oftare fram även i EU-frågor, och statsrådet har bland annat intensifierat sitt samarbete med EU:s byrå för grundläggande rättigheter. Detta kompletteras av samarbete med andra EU-organ som arbetar med frågor som rör de grundläggande rättigheterna, bland annat Europeiska jämställdhetsinstitutet.⁴⁷

Statsrådets samarbete kring de grundläggande och de mänskliga rättigheterna har ökat tack vare statsrådets nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter. Även dialogen med det civila samhället på nationell nivå har varit mer systematisk än tidigare, och har förts bland annat via den panel med människorättsaktörer som deltog i beredningen av handlingsplanen. Dessutom har de högsta laglighetsövervakarnas årsrapporter utvecklats så att de ger en mer heltäckande bild av hur de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses i Finland.

I Finland har det på tjugo år skett en stor kulturförändring när det gäller de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Förändringen började i och med att vi anslöt oss till Europarådet 1989 och till Europakonventionen följande år. Andra viktiga reformer har därefter varit grundrättsreformen och anslutningen till Europeiska unionen år 1995. Detta har på ett betydande sätt påverkat myndigheternas roll och uppgifter, forskningen kring de grundläggande och mänskliga rättigheterna och aktörerna i det civila samhället samt även medborgarnas syn på statens och övriga offentliga aktörers roll.

Det är fråga om en relativt snabb utveckling, och en mer djupgående kulturförändring tar lång tid. Detta har lett till att de skyldigheter som de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna innebär inte alltid till exempel återspeglas i etablerad praxis. Det är beklagligt att dessa rättigheter inte alltid ges erkännande. I den offentliga diskussionen har det också emellanåt saknats förståelse för dessa rättigheters juridiska karaktär, till exempel i samband med rasistiska skrivelser på nätet. Man måste på alla nivåer fästa större uppmärksamhet vid fostran och utbildning i grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter.

⁴⁷ <http://eige.europa.eu/>

4.1 Den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter

Finlands första nationella handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter blev färdig år 2012.⁴⁸ I handlingsplanen presenterades projekt genom vilka statsrådet skulle främja tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna under perioden 2012–2013. Beslutet om att utarbeta en handlingsplan hade fattats sommaren 2011 och skrivits in i regeringsprogrammet för Jyrki Katainens regering. I sin skrivelse om statsrådets redogörelse om politiken för de mänskliga rättigheterna 2009 krävde riksdagen att regeringen i början av följande mandatperiod skulle anta en nationell handlingsplan för tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland och i den nu aktuella redogörelsen rapportera om hur handlingsplanen har genomförts.⁴⁹

Handlingsplanen var den första i sitt slag i Finland, även om FN redan under sin världskonferens om de mänskliga rättigheterna 1993 hade uppmanat staterna att överväga att utarbeta en handlingsplan för mänskliga rättigheter där de fastställer åtgärder genom vilka staten kan främja tillgodoseendet och skyddet av de mänskliga rättigheterna. I redogörelsen från 2009 lyfte man fram flera utmaningar i anslutning till rättigheterna, men endast ett fåtal konkreta förslag till hur dessa ska hanteras, vilket riksdagen reagerade på. Med hjälp av handlingsplanen försökte man hitta en lösning på en del av utmaningarna och utveckla ett sätt att få en mer heltäckande bild av situationen i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland. Tidsplanen för att utarbeta handlingsplanen var snäv: beredningen inleddes sommaren 2011 och planen antogs av statsrådet i mars 2012. I regeringsprogrammet fastställdes också längden på den tidsperiod som handlingsplanen gällde, så att man i denna redogörelse kan följa upp hur de fastställda målen har uppnåtts.

Handlingsplanen utarbetades under ledning av justitieministeriet, och en särskild arbetsgrupp inrättades för detta ändamål. I arbetsgruppen ingick representanter för alla ministerier och experter från riksdagens justitieombudsmans kansli och från justitiekanslerämbetet. Som stöd för arbetsgruppen inrättades

⁴⁸ <http://www.oikeusministerio.fi/sv/index/julkaisut/julkaisuarkisto/182012kansallinenpepus-jaihmisoikeustoimintaohjelma201282112013.html>

⁴⁹ RSv 3/2010 rd

en panel bestående av människorättsaktörer som representerade de icke-statliga organisationerna. I samband med beredningen ordnades ett omfattande seminarium och samråd samt en öppen medborgardiskussion på tjänsten dinasikt.fi.

Justitieministeriet lät utföra en extern utvärdering av handlingsplanen. Utvärderingen blev klar i mars 2014 och gjordes av forskningsgruppen för offentlig rätt vid institutionen för ledningsvetenskap vid Tammerfors universitet.⁵⁰ De kommentarer som framfördes i utvärderingen har använts som bakgrundsmaterial vid beredningen av den nu aktuella redogörelsen.

Nedan behandlas separat beredningen av handlingsplanen och de projekt som ingår i den samt statsrådets nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter som grundades med stöd av handlingsplanen. Vidare görs vissa iakttagelser om den nationella verksamhetsmiljön och om förändringar som skett i den sedan den föregående redogörelsen och handlingsplanen utarbetades.

4.2 Beredningen av den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter och projekt som ingår i den

Handlingsplanen omfattade ett flertal olika förvaltningsområden och innehöll sammanlagt 67 separata projekt fördelade på samtliga ministeriers förvaltningsområden. Det konstaterades att handlingsplanen konkretiserade uppdraget i grundlagen, enligt vilket det allmänna ska se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses (22 § i grundlagen). Handlingsplanen var uppdelad i två delar, där man i den allmänna delen angav målen för handlingsplanen, fastställde uppföljningen och utvärderingen av den, gav en allmän beskrivning av strukturen för de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt förklarade vikten av uppföljningsindikatorer. I den särskilda delen fastställdes centrala utvecklingsbehov och allmänna riktlinjer för att trygga ett effektivt tillgodoseende av rättigheterna. Dessutom gavs en kortfattad beskrivning av de projekt som ingick i handlingsplanen.

Projekten var uppdelade i tolv olika livsområden, som till stor del följde grundlagens kapitel om de grundläggande fri- och rättigheterna. Projektbeskrivning-

⁵⁰ <http://www.oikeusministerio.fi/sv/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1396253612431.html>

arna var mycket kortfattade och innehöll endast projektets namn, en beskrivning av det centrala innehållet, den bestämmelse om grundläggande eller mänskliga rättigheter vars tillgodoseende projektet främjade, det ministerium eller de ministerier som ansvarade för projektet och de projektspecifika indikatorer med vilka man kunde avgöra hur projektet genomförts.

Som utgångspunkt för sin granskning använde beredningsgruppen bland annat observationer från riksdagens grundlagsutskott, de högsta laglighetsövervakarnas iakttagelser, slutsatser från FN:s organ för övervakning av konventioner, rekommendationer från den universella periodiska granskning (UPR) som handhas av FN:s råd för mänskliga rättigheter, avgöranden från Europadomstolen som rör Finland samt redogörelsen från 2009 om politiken för de mänskliga rättigheterna. Dessutom ordnade gruppen i oktober 2011 ett omfattande samråd och höll två sammanträden med panelen med människorättsaktörer. Handlingsplanen innehöll en förteckning över teman som föreslagits under beredningen⁵¹ och som bestod av allt från enskilda människorättsproblem till omfattande strukturella frågor.

I handlingsplanen konstaterades att det inte är möjligt att under den period som handlingsplanen omfattar åtgärda alla problem som observerats. Projekten valdes ut på basis av hur ofta iakttagelser gjorts om de problem som framkom i beredningsmaterialet. Därtill skulle projektet vara tillräckligt praktiskt och möjligt att genomföra under handlingsplanens period. I praktiken valdes projekten i stor utsträckning ut på basis av förslag från ministerierna. Vissa projekt som föreslagits ingå i handlingsplanen lämnades till exempel bort med motiveringen att det inte fanns något ministerium som ansvarade för projektet och som skulle ha åtagit sig att leda det.

Den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter är ett bra hjälpmedel för människorättspolitiken under en regeringsperiod, och under nästa regeringsperiod bör en andra nationell handlingsplan för Finland utarbetas. Den framtida diskussionen om vilka ämnen som ska prioriteras skulle underlättas av att man i kommande handlingsplaner gör en tydligare skillnad mellan en allmän människorättspolitik som sträcker sig över regeringsperioder-

⁵¹ Se den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter 2012–2013, s. 19–20.

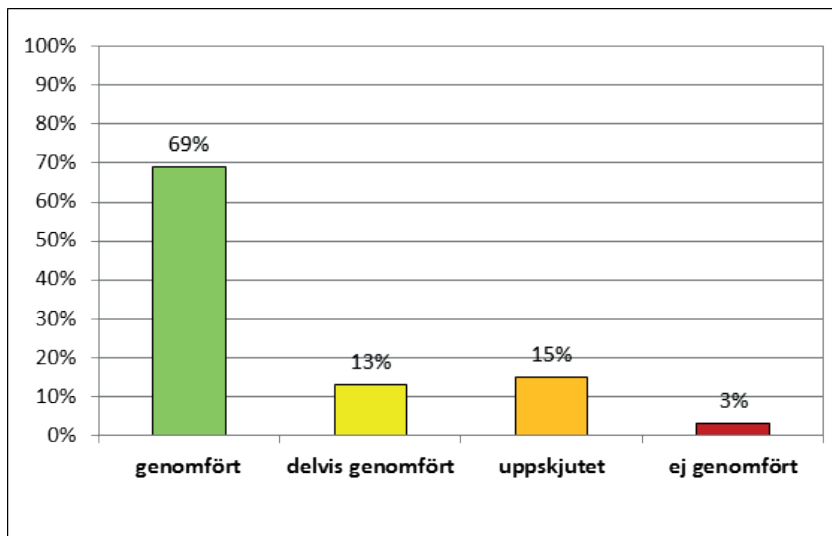
na och en mer konkret politik som ska genomföras under en viss regeringsperiod. Det är i sig naturligt att man åtgärdar människorättsproblemen etappvis, och koncentrerar de begränsade resurserna på olika helheter under olika tidpunkter.

Problemet med handlingsplanen 2012–2013 var enligt utvärderingen att planen inte innehöll några klara prioriteringar, utan att dess kärna utgjordes av ett stort antal relativt osammanhängande projekt. I fortsättningen bör prioriteringarna grunda sig på regeringsprogrammet, varvid handlingsplanens uppgift blir att konkretisera regeringsprogrammets prioriteringar när det gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna. I utvärderingen konstateras att de tjänstemän som ansvarat för beredningen av handlingsplanen och de representanter för det civila samhället som deltagit visserligen hade kunskapen och förmågan att identifiera problem i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna, men inga möjligheter att lösa problemen inom ramen för handlingsplanen. Enligt den externa utvärderingen var en av handlingsplanens största svagheter att det inte hade avsatts några separata anslag för att genomföra planen, varför man inom ramen för handlingsplanen endast kunde genomföra sådana projekt för vilka det fanns tillräckliga resurser oberoende av handlingsplanen. I framtiden bör det finnas en tydligare koppling mellan handlingsplanen samt regeringsprogrammet och budgeten, så att man kan trygga de ekonomiska och övriga förutsättningar som krävs för att planen ska kunna genomföras.

Fastställandet av prioriteringar hänger nära samman med valet av vilka projekt som ska ingå i handlingsplanen. Det skedde nästan ingen gallring bland de projekt som föreslogs för handlingsplanen 2012–2013, utan man ansåg att det i den första handlingsplanen var viktigare att uppmärksamma den mångfald av projekt som främjar de grundläggande och mänskliga rättigheterna, även om detta innebar att projekten inte kunde jämföras med varandra. Eftersom det har funnits så stora skillnader mellan projekten har det varit svårt att göra en centraliserad uppföljning av dem. Nästan alla projekt har genomförts enligt planerna. Statsrådets nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter har i tabellform följt genomförandet av projekten under hela perioden för handlingsplanen.⁵² Dessutom gjorde panelen med människorättsaktörer en separat uppföljning av projekten.

⁵² Situationen då perioden för handlingsprogrammet avslutas: <http://oikeusministerio.fi/sv/index/underarbete/kehittamishankkeita/kansallisenperus-jaihmisoikeustoimintaohjelmantay-tantoonpanojaseuranta.html>

Projektens genomförande under handlingsprogramperioden 2012-2013:

Det var svårt att mäta hur framgångsrika de enskilda projekten var, även om specifika indikatorer hade fastställts för vart och ett av projekten. I utvärderingen fäste man uppmärksamhet vid att de projektspecifika indikatorerna i regel inte hade gjort det möjligt att bedöma om rättigheterna hade börjat tillgodoses på ett bättre sätt. Den panel som representerade det civila samhället beslutade att i stället för att följa enskilda projekt se på tematiska helheter, nämligen jämlikhet och jämställdhet, barn och unga, fostran och utbildning i mänskliga rättigheter, utlänningars ställning, rättsskydd och könsrelaterat våld.

De grundläggande och mänskliga rättigheterna ska tillgodoses på lika villkor. Rättigheterna kan tillgodoses bättre om man tillämpar ett tematiskt förfarande än genom separata projekt. När man väljer vilket tematiskt förfarande som ska tillämpas bör man dra nytta av slutsatser och rekommendationer från internationella och regionala organ för övervakning av de mänskliga rättigheterna samt från de nationella laglighetsövervakarna och ombuden. Vidare bör man beakta Europadomstolens rättspraxis och avgöranden från de inhemska högsta domstolarna samt även praxisen inom grundlagsutskottet. Forskning på universitetsnivå bör också utnyttjas när frågan behandlas. Tydliga gränsdragning-

ar skulle naturligtvis också göra det lättare att följa upp handlingsplanen och bedöma vilken effekt den haft. En utvärdering och uppföljning av vilken effekt politiken för de grundläggande och mänskliga rättigheterna har haft behandlas närmare i avsnitt 6.

Handlingsplanen för 2012–2013 utarbetades enligt en snäv tidsplan, men i nära samarbete med den panel som representerade det civila samhällets aktörer. Panelen lade för arbetsgruppen fram egna förslag till projekt som skulle kunna ingå i handlingsplanen och kommenterade arbetsgruppens förslag. Panelen hade tillgång till allt material som användes under beredningen. Dessutom ordnades ett omfattande samråd och en öppen medborgardiskussion på tjänsten dinasikt.fi. I utvärderingen konstaterades det att den gemensamma beredningen tillsammans med organisationerna hade gett handlingsplanen ett stort mervärde. Modellen, som enligt båda parterna fungerade bra, bör tillämpas även när nästa handlingsplan utarbetas.

4.3 Statsrådets nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter

I samband med att handlingsplanen utarbetades stod det klart att informationsflödet om frågor som rör de grundläggande och mänskliga rättigheterna behövde förbättras i statsrådet. Man bestämde därför att handlingsplanen skulle innehålla ett beslut om att tillsätta ett nätverk bestående av representanter för de olika ministerierna, som ska bidra till att göra behandlingen av människorättsärenden klarare, att göra informationsflödet snabbare och att öka medvetenheten om de grundläggande och mänskliga rättigheterna inom olika förvaltningsområden.

I juni 2012 tillsatte justitieministeriet statsrådets nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter för den innevarande mandatperioden. Justitieministeriet har ansvarat för samordningen av nätverket. Utrikesministeriet samordnar dock den del av nätverkets arbete som gäller internationella människorättsärenden, vilket motsvarar arbetsfördelningen i statsrådet i ärenden som rör de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Alla ministerier utsåg en egen representant i nätverket och därtill ombads representanter för riksdagens justitieombudsmans kansli och för justitiekanslerämbetet att ingå i nätverket som experter.

Nätverket fick bland annat i uppgift att 1) följa upp genomförandet av den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter, 2) bereda statsrådets redogörelse om politiken för de mänskliga rättigheterna, 3) granska situationen för de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland, 4) granska efterlevnaden av Finlands skyldigheter och förbindelser i samband med de mänskliga rättigheterna samt den periodiska rapporteringen i anslutning till dem, 5) följa hur nya internationella människorättskonventioner och tillhörande protokoll utvecklas, antas och genomförs på nationell nivå, samt 6) reda ut behovet av en portal för de grundläggande rättigheterna i Finland och förutsättningarna för att genomföra den.

Som stöd för nätverkets arbete tillsatte justitieministeriet en panel bestående av aktörer inom grundläggande och mänskliga rättigheter för en period fram till slutet av handlingsplansperioden. I slutet av perioden utarbetade panelen ett slutligt utlåtande där den föreslog att den sektion vid Människorättscentrets människorättsdelegation som ansvarar för att följa upp tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna i fortsättningen även ska ansvara för uppföljningen och dialogen med statsrådets nätverk.

Nätverket har förbättrat informationsflödet i statsrådet i frågor som gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Erfarenheterna av nätverkets arbete ger stöd för förslaget om att göra nätverket till en permanent struktur. I flera ministerier har nätverket medfört att interna strukturer har skapats för beredning av de frågor som behandlas av nätverket. Praxisen varierar dock mellan olika ministerier. I fortsättningen bör ministeriernas tjänstemannaledning i hög grad förpliktas att i beredningen ta hänsyn till de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt rent allmänt att behandla olika ärenden på detta område. Detta bidrar till att de personer som ansvarar för beslutsfattandet blir mer medvetna om sådana frågor om de grundläggande och mänskliga rättigheterna som är av betydelse för deras verksamhet. Även aktörer på kommunal och regional nivå bör involveras mer i diskussionen om de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Nätverket är en internationellt sett ovanlig struktur, och dess uppgift att följa upp efterlevnaden av internationella skyldigheter och förbindelser i samband med de mänskliga rättigheterna samt den periodiska rapporteringen i anslutning till dem har fått beröm i internationella sammanhang. Denna dimension av nätverkets arbete bör förstärkas och utvecklas ytterligare.

4.4 Några observationer om den nationella verksamhetsmiljön

Då riksdagens grundlagsutskott granskade handlingsplanen konstaterade det att planen i framtiden bör betona de största utmaningarna i samband med de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt klart motivera på vilka grunder projekten väljs ut. Målet bör vara att identifiera de problem som finns och att åtgärda dem så fort som möjligt. Samtidigt fäste grundlagsutskottet särskild uppmärksamhet vid så kallade strukturella problem, som återkommer exempelvis i laglighetsövervakarnas avgöranden.⁵³ Tidigare har det framhållits att man i nästa handlingsplan tydligare bör fastställa prioriteringarna för den nationella handlingsplanen och koncentrera sig på ett mindre antal, tydligare avgränsade projekt genom vilka man uttryckligen främjar de prioriterade områden som valts.

Statsrådet anser att man för att identifiera problemen i samband med de grundläggande och mänskliga rättigheterna först och främst bör använda sig av de avsnitt i de högsta laglighetsövervakarnas rapporter som gäller brister i tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna, laglighetsövervakarnas avgöranden rent generell, avgöranden från de inhemska högsta domstolarna och praxisen inom grundlagsutskottet. Dessutom bör man ta hänsyn till rättspraxisen inom Europadomstolen och tolkningspraxisen i internationella organ för övervakning av människorättskonventioner, till exempel FN:s kommissioner⁵⁴, och då även beakta iakttagelser som gäller andra stater än Finland. När man väljer vilka områden som ska prioriteras är det naturligt att utgå från ofta återkommande iakttagelser.

Denna redogörelse innehåller inte någon heltäckande förteckning över de iakttagelser som gjorts. Den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter 2012–2013 innehöll följande förteckning över teman som framkom under beredningen⁵⁵:

- ett behov av att förbättra koordineringen av frågor som gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna i statsrådet,

⁵³ GrUU 216/2012 rd

⁵⁴ CERD, HRC, CESCR, CEDAW, CAT och CRC.

⁵⁵ Den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter 2012–2013, s. 19–20.

- ett starkare rättighetsbaserat förhållningssätt i förvaltning och bundenheten till att säkra de grundläggande och mänskliga rättigheterna, framför allt de regionala och lokala myndigheternas roll som förverkligare av rättigheter,
- tillgång till information om hur rättigheterna tillgodoses (utveckling av indikatorer),
- utveckling av samarbetet med det civila samhället,
- främjande av utbildning i grundläggande och mänskliga rättigheter,
- ett starkare rättsskydd, god förvaltning, tillgång till rättigheter, rätt att inom rimlig tid få motiverade beslut, problem främst vid förseningar vid allmänna domstolar och inom förvaltning,
- effektivare övervakning av grundläggande och mänskliga rättigheter,
- problem inom tillhandahållandet av offentlig service som är en följd av resursbrist hos myndigheterna,
- uppgifter som traditionellt tillhört offentliga sektorn övergår till privata sektorn (till exempel beställar-utförarmodellen), särskilt inom den kommunala sektorn, och eventuella problem som detta medför för tillgodoseende av de grundläggande rättigheterna,
- sårbara grupper, främst frihetsberövade, äldre personer, mentalvårdspatienter,
- personer som med stöd av utlänningslagen tas i förvar, häktade, barnskydds barn,
- tillräcklig social trygghet och minskad fattigdom,
- minoriteternas rättigheter, särskilt skydd mot diskriminering, likabehandling och främjande av rätt att delta,
- goda etniska förhållanden och bekämpning av rasism,
- brottsoffers ställning,
- barnens rättigheter,
- ordnande av nationell koordinering av frågor som gäller sexuella minoriteter och könsminoriteter,
- rättigheter för personer med funktionsnedsättning, främst ratificering av FN:s konvention för personer med funktionsnedsättning,
- våld mot kvinnor,
- invandrades/utlänningars ställning,
- tillgodoseende av de grundläggande och mänskliga rättigheterna i arbetslivet.

FN:s universella periodiska granskning (UPR) ger också en bild av den finländska situationen i fråga om de mänskliga rättigheterna. FN:s råd för mänskliga rättigheter granskar människorättsituationen i varje medlemsstat med hjälp av

en dialog som förs i UPR-arbetsgruppen. Granskningen går till så att medlemsstaterna granskar varandra och ger varandra rekommendationer om hur de kan förbättra tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna. Finland har granskats två gånger, år 2008 och 2012. UPR-rekommendationerna avspeglar andra staters bild av människorättssituationen i Finland.

Ämnesområdena för de UPR-rekommendationer som getts Finland har varit väntade. De flesta rekommendationerna handlade om jämlikhet och icke-diskriminering. De gällde bland annat rasism, främlingsfientlighet och hatretorik samt våld och löne- och graviditetsdiskriminering som riktas mot kvinnor. Många rekommendationer gällde också en ratificering av centrala FN-konventioner om mänskliga rättigheter. Frågor som rör gästarbetare, romer, invandring och asylsökande togs också upp i rekommendationerna. De rekommendationer som Finland fått genom UPR-förfarandet stärker uppfattningen att många av utmaningarna i samband med situationen i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland är mycket nära knutna till problem i människans vardag, som bland annat polisen och hälsovårdspersonalen får kännedom om varje vecka. Dessa problem bör åtgärdas på ett effektivare sätt.

Finland samtyckte direkt till merparten av UPR-rekommendationerna och granskade endast ett fåtal närmare. Analysen av de rekommendationer som granskades visar på särdragen i de problem som gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland. Många av dessa rekommendationer innehöll ett krav på ökade resurser för att de ska kunna genomföras. Sådana rekommendationer kräver att budgetkonsekvenserna bedöms innan de kan godtas. Vissa rekommendationer var knutna till den pågående nationella diskussionen, varför det var för tidigt att godta dem. Man lät också granska sådana rekommendationer som regeringen inte har befogenhet att genomföra (till exempel universitetens autonomi), även om regeringen samtyckte till dem när det gällde människorättssinnehållet i sig.

Finland är medvetet om sina problem med de grundläggande och mänskliga rättigheterna och det finns information att tillgå om dem. Det är dock fortfarande svårt att lösa dem inom en rimlig tid. Denna uppfattning stöds av att de högsta laglighetsövervakarna upprepade gånger påpekar samma problem. Bland annat har de högsta laglighetsövervakarna i sina avgöranden under de senaste åren flera gånger tagit upp oskäligt långa handläggningstider i ärenden som gäller sociala förmåner och även noterat de regionala skillnaderna på detta område.

Justitiekanslern har också upprepade gånger noterat att det till exempel har funnits stora skillnader mellan olika kommuner och skolor när det gäller tillgången till elevvård och att detta har varit fallet redan under flera års tid.⁵⁶ Särskilt inom den här typen av vård och omsorg är stora kommunala skillnader problematiska med tanke på medborgarnas jämlikhet. Långa handläggningstider vid förundersökningen av brottmål och/eller oskäligt långvariga rättegångar har under flera års tid vid återkommande tillfällen omnämnts i justitiekanslerns avgörandepraxis. När nästa handlingsplan bereds är det viktigt att fokusera på att lösa de problem som upptäckts. Genom förebyggande arbete kan man förhindra att problemen hopar sig, men det är viktigt att samtidigt med metodiskt agerande och utan oskälig fördröjning åtgärda de problem som upptäckts. Det skulle vara möjligt att bereda nästa handlingsplan till och med helt utan nya bakgrundsutredningar. När resurserna är knappa är det klokt att använda de tillgängliga medlen till att målmedvetet främja de områden som man har valt att prioritera.

Människorättscentret inledde sin verksamhet i början av 2012 i anslutning till riksdagens justitieombudsmans kansli. Inom centret verkar en människorättsdelegation, som ger den nationella människorättsinstitutionen dess pluralistiska dimension. Tillsammans med riksdagens justitieombudsman utgör centret och delegationen Finlands nationella människorättsinstitution, som ansökte om ackreditering av den internationella samordningskommittén⁵⁷ våren 2014. Inrättandet av centret och delegationen har ändrat det nationella fältet för grundläggande och mänskliga rättigheter, åtminstone vad gäller strukturen. Förväntningarna på centret har varit stora, men det har inlett sin verksamhet med mycket anspråkslösa resurser. När Människorättscentret inrättades var utgångspunkten att den finländska modellen ska uppfylla kraven för A-status.⁵⁸

Människorättscentrets delegation omfattar ett brett spektrum av finländska människorättsaktörer. Delegationen tillsätts för fyra år åt gången, och för närvarande är de högsta laglighetsövervakarna, alla särskilda ombudsmän, sametingen och ett stort antal andra människorättsaktörer representerade i den. Delegationens uppgift är att fungera som ett samarbetsorgan i fråga om grundläggande och mänskliga rättigheter och bidra till att göra informationsflödet mellan olika

⁵⁶ Enligt flera utredningar har tillgången till elevvårdstjänster förbättrats i och med att lagen om elev- och studerandevård stiftades.

⁵⁷ The International Coordinating Committee for National Human Rights Institutions (ICC).

⁵⁸ <http://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/ICCAccreditation/Pages/default.aspx>

aktörer mer effektivt. Den behandlar också omfattande och principiellt viktiga människorättsfrågor. Den internationella människorättsinstitutionens uppgifter kommer sannolikt att utvidgas ytterligare i och med att FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ratificeras. Finlands nationella människorättsinstitution ska då enligt planerna få i uppgift att göra en oberoende uppföljning av hur konventionen genomförs. Även grundlagsutskottet har framhållit att Människorättscentret kan ha en viktig roll när det gäller att följa upp hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses.⁵⁹

En annan utvidgning av uppgifterna för centrala nationella aktörer skedde i samband med ratificeringen av det fakultativa protokollet till FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (OPCAT). I och med ratificeringen utsågs riksdagens justitieombudsman till nationellt övervakningsorgan. Genom protokollet införs ett system där representanter för oberoende internationella och nationella organ i syfte att förhindra tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning regelbundet gör inspektioner på platser där personer hålls frihetsberövade.

Handlingslinje 17:

Statsrådet anser att man under nästa regeringsperiod borde utarbeta Finlands andra nationella handlingsprogram för grundläggande och mänskliga rättigheter. Prioriteringarna i handlingsplanen borde fastställas i regeringsprogrammet och tillräckliga resurser avsättas för genomförandet av planen.

Handlingslinje 18:

Statsrådets nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter fortsätter sitt arbete, och man säkerställer att alla ministerier deltar i nätverkets verksamhet. Detta förutsätter att frågor som rör de grundläggande och mänskliga rättigheterna behandlas även inom ministerierna.

⁵⁹ GrUU 216/2012 rd

5 De mänskliga rättigheterna under utveckling: fyra exempelområden

De mänskliga rättigheterna är en del av folkrätten som håller på att vidareutvecklas. Konventionssystemet kompletteras med nya internationella och regionala människorättskonventioner samt fakultativa protokoll och tilläggsprotokoll till dessa. Allt fler stater är konventionsparter.

I detta avsnitt presenteras fyra internationellt och nationellt betydande exempelområden där nya konventionsbestämmelser, internationella rekommendationer eller den internationella diskussionen om mänskliga rättigheter och det internationella beslutsfattandet på ett nytt sätt styr det nationella arbetet för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. De valda områdena ansågs också ha ägnats otillräcklig uppmärksamhet i den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter, vilket motiverat en närmare granskning av dem.

Dessa områden är alltså ingen uttömmande lista över aktuella frågor med både internationell och nationell koppling, utan syftar till att fungera som exempel för en granskning där man på redogörelsenivå för första gången tar upp både Finlands internationella människorättspolitik och tillgodoseendet av rättigheterna i Finland. I avsnitt 4.4. redogörs närmare för problem som observerats.

5.1 Yttrandefriheten omfattar alla – hatretorik begränsar utövandet av yttrandefriheten

Yttrande- och åsiktsfrihet är centrala grundläggande och mänskliga rättigheter. Enligt Finlands grundlag har var och en rätt att framföra, sprida och ta emot information, åsikter och andra meddelanden utan att någon i förväg hindrar detta. Denna rättighet ingår också i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och i ett flertal internationella och regionala konventioner om de mänskliga rättigheterna som även Finland ratificerat. Nationellt har bestämmelserna preciserats genom lagstiftning, till exempel i lagen om yttrandefrihet i masskommunikation⁶⁰, och genom politiska rekommendationer och anvisningar.

⁶⁰ Lag om yttrandefrihet i masskommunikation (460/2003)

Yttrandefriheten i Finland ligger på toppnivå i internationell jämförelse. Organisationen Reportrar utan gränser har tagit fram jämförelser som visar att Finland har den bästa pressfriheten i världen.⁶¹ Detta beror på tillgången till myndighetsinformation, den höga nivån på källskydd och ambitionen att erbjuda alla medborgare en snabb internetförbindelse. Med tanke på den höga nivån på pressfrihet är det viktigt att även i framtiden trygga verksamhetsförutsättningarna för ett så mångsidigt och självständigt mediefält som möjligt. För att jämlikhet ska kunna uppnås måste man också se till att trygga rättigheterna för dem som till exempel på grund av hinder i anslutning till datateknik har begränsade möjligheter att utöva yttrandefrihet.

Yttrandefriheten är mycket inskränkt i många länder. Mediernas oberoende är hotat i många stater. Ett avgörande hinder för en jämlik yttrandefrihet är om medborgare inte är läs- och skrivkunniga eller har en bristfällig utbildningsnivå. Finland arbetar för att respektera yttrandefriheten med särskild tonvikt på rättigheterna för kvinnor och de mest utsatta befolkningsgrupperna. Den internationella koalitionen Freedom Online, som Finland anslöt sig till våren 2012, är en central aktör när det gäller att främja yttrandefriheten på internet. Stödet för människorättsförsvarens verksamhet är viktigt även med tanke på yttrande- och åsiktsfriheten. I maj 2014 antogs riktlinjer för mänskliga rättigheter som rör yttrandefriheten⁶² och som utformats som ett styrmedel för EU:s verksamhet på området yttre förbindelser. Finland understöder ett effektivt genomförande av dessa.

Finland bör fortsättningsvis värna om den höga nivån på yttrandefriheten, även i förhållande till de andra grundläggande och mänskliga rättigheterna, till exempel skydd av privatlivet, rätt till samhällsinformation och religions- och övertygelsefrihet. Tillgodoseendet av yttrandefriheten i praktiken främjas av en högklassig, allmänbildande utbildning för alla. Utbildningen ska stödja medielläskunnigheten och ge beredskap att delta i samhällelig verksamhet.

Yttrandefrihetens förhållande till i synnerhet skyddet av privatlivet kräver kontinuerlig granskning, vilket framgår av många beslut från Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter som bland annat gäller Finland.

⁶¹ World Press Freedom Index 2014, s. 30.

⁶² EU Human Rights Guidelines on Freedom of Expression Online and Offline (2014)

5.1.1 *Bekämpningen av hatretorik ökar yttrandefriheten*

De rekommendationer i anslutning till yttrandefriheten som Finland fått av internationella och regionala människorättsorgan har i synnerhet gällt utrotande av rasistisk och annan hatretorik.

Utöandet av yttrandefrihet är förknippat med rättigheter och skyldigheter. Det regleras även i Finlands lagstiftning till förmån för en mer välfungerande demokrati, så att var och en ska kunna leva ett tryggt liv och ingens rykte ska kränkas. På detta sätt har man förfarit bland annat för att förbjuda barnpornografi, trygga upphovsrätter och konstnärlig frihet, förhindra kränkning av privatlivet och ärekränkning samt avvärja hot om våld.

Hatretorik begränsar yttrandefriheten genom att skapa en allmän atmosfär av otrygghet. För den som blir utsatt för hatretorik kan rätten att föra fram sina egna åsikter och sin identitet utan rädsla äventyras. Hatretorik kan anknyta till olika former av diskriminering, till exempel i arbetslivet.

Enligt Finlands strafflag är det en straffskärpningsgrund att brottet har begåtts utifrån ett motiv som baseras på ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller utifrån ett annat motiv som är jämförbart med dessa. Hatretorik kan bland annat anknyta till hets mot folkgrupp, offentlig uppmaning till brott, ärekränkning och olaga hot.

Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI) har uppmanat Finland att utveckla övervakningen av rasistiska handlingar så att man kan utreda hur de behöriga myndigheterna, det vill säga polisen, åklagarväsendet och domstolarna, behandlar dem. Genom en ändring av strafflagen 2011 preciserades straffskärpningsgrunderna för att göra dem tillämpliga på bredare basis än tidigare, så att de förutom på rasistiska brott kan tillämpas även på andra typer av hatbrott.

Finland har också uppmanats att kriminalisera rasistiska och främlingsfientliga handlingar som utförs via datasystem. Finland har ratificerat tilläggsprotokollet till konventionen om detta, konventionen om it-relaterad brottslighet. Polisen har effektiviserat sin verksamhet bland annat när det gäller att bekämpa rasism

på webben, till exempel genom webbpolisverksamhet. Det är viktigt att ingripa tillräckligt tidigt i hatretorik och rasism på webben.

5.1.2 Attitydförändring en nyckelfaktor

De politiska beslutsfattarnas agerande och exempel har en avgörande betydelse när det gäller att främja yttrandefrihet och bekämpa hatretorik. ECRI har uppmanat regeringen att vidta åtgärder för att öka ansvarsfullheten i offentliga uttalanden av företrädare för de politiska partierna.

Medierna spelar en central roll när det gäller att stärka positiva attityder och förfaringsätt. Opinionsnämnden för massmedier kompletterade i september 2011 journalistreglerna genom att definiera bland annat material som underblåser hat, uppviglar till våld och diskriminerar som osakligt och förutsätta att redaktionerna utan dröjsmål avlägsnar sådant innehåll från sina webbsidor.⁶³

Särskilt oroväckande är hatretorik som riktar sig mot barn och unga, i synnerhet mot flickor och barn och unga som hör till olika minoriteter. Enligt en utredning av EU:s byrå för grundläggande rättigheter utsattes fem procent av alla kvinnor i åldern 18–29 år i Finland för upprepade kränkningar eller hotfulla meddelanden under granskningsperioden på 12 månader.⁶⁴ FN:s CEDAW-kommitté (som arbetar för att avskaffa diskriminering av kvinnor) övervakar tillgodoseendet av lika rättigheter för kvinnor, och har rekommenderat att Finland stärker sina åtgärder för att förebygga hatretorik mot flickor och kvinnor i etniska minoriteter.⁶⁵ Även FN:s kommitté för barnets rättigheter har fäst uppmärksamhet vid den utbredda mobbningen och trakasseringen av barn och i synnerhet flickor i de digitala medierna och på internet. Enligt barnofferundersökningen (2013) rapporterar flickor oftare om offererfarenheter i anslutning till elektroniska medier än pojkar.⁶⁶ Det behövs närmare information om i vilken mån till exempel barn med funktionsnedsättning, romska barn och invandrarbarn utsätts för hatretorik.

⁶³ Journalistreglerna från 2011 och de uppdaterade reglerna från 2014 finns på adressen <http://www.journalistiliitto.fi/se/spelregler/journalistreglerna/>

⁶⁴ Violence against women: an EU-wide survey - Main results report.

⁶⁵ CEDAW/C/FIN/CO/7

⁶⁶ "Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia". Polisyrkeshögskolans rapporter 110.

Genom att utveckla innehållet i skolundervisningen och lärarutbildningen är det möjligt att öka de ungas medvetenhet om rättigheter och jämlikhet och deras förmåga att känna igen och bekämpa hatretorik, rasism och diskriminering i sin egen livsmiljö. De nya grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen avses träda i kraft i början av höstterminen 2016. De ska bättre än för närvarande beakta såväl könsmedveten pedagogik som jämställdhet och jämlikhet. Undervisnings- och kulturministeriet har beställt en utredning om demokrati- och människorättsfostran i lärarutbildningen.⁶⁷

Ett positivt exempel på de icke-statliga organisationernas verksamhet är rörelsen Nej till hatprat, som initierats och upprätthålls av ungdomar. Rörelsen är en del av Europarådets kampanj som har som mål att främja yttrandefriheten och jämlikheten både på och utanför webben. Kampanjen pågår till slutet av mars 2015 och finansieras av undervisnings- och kulturministeriet. Målet med kampanjen är att öka det ömsesidiga ansvarstagandet bland människor och att berätta om hur hatretorik påverkar människor i deras vardag. En synlig kampanj mot hatretorik behövs bland annat för att de unga bättre ska känna till sina rättigheter och för att barns och ungas beteendemodeller ska utvecklas i en positiv riktning. Verksamheten fokuserar också på mobbning på nätet.

Handlingslinje 19:

Statsrådet ser till att genomförandet av yttrande- och åsiktsfriheten tryggas i de politiska programmen och att medierna och det civila samhället har tillräckliga förutsättningar att främja yttrandefriheten.

Handlingslinje 20:

Statsrådet ger sitt stöd för verksamhet som syftar till att förebygga hatretorik och anser det nödvändigt att de ungas verksamhet mot hatretorik och våld ytterligare kan ökas och stödjas. Statsrådet förbinder sig att i sin egen verksamhet tillämpa nolltolerans i fråga om rasistisk och annan hatretorik.

⁶⁷ Demokrati och de mänskliga rättigheterna. Mål och innehåll i lärarutbildningen. Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2014:18.

Handlingslinje 21:

Statsrådet stärker de åtgärder som syftar till att förebygga och identifiera hatretorik och trakasserier i medierna, webbmiljön och de sociala medierna särskilt mot flickor och kvinnor som hör till etniska och andra minoriteter.

5.2 Främjande av jämlikhet för personer som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter

Rättigheterna för personer som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter (HBTI)⁶⁸ diskuteras mer än någonsin, såväl i Finland som internationellt. Tillgodosendandet av rättigheterna uppvisar dock fortfarande betydande bristfälligheter och utvecklingen i olika länder går i synnerligen olika riktningar och olika takt. I många länder har man stiftat lagar som diskriminerar eller till och med kriminaliserar sexuella minoriteter och könsminoriteter, och rapporterna vittnar om att hatbrotten mot dessa minoriteter ökar. Å andra sidan har det blivit vanligare med till exempel lagstiftning som tillåter könsneutrala äktenskap.

Främjandet av de mänskliga rättigheterna för sexuella minoriteter och könsminoriteter har redan länge varit en av tyngdpunkterna i Finlands internationella människorättspolitik. Finska utrikesförvaltningens strategi för mänskliga rättigheter och handlingsprogrammet för mänskliga rättigheter 2013–2015, som antogs 2013, lyfter fram motarbetandet av diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet som ett centralt mål. Särskild vikt fästs vid HBTI-personers rätt att organisera sig och bli hörda på både det nationella och det internationella planet.

FN:s system för mänskliga rättigheter innehåller inga särskilda mekanismer för granskning av rättigheterna för sexuella minoriteter och könsminoriteter. De viktigaste FN-konventionerna om mänskliga rättigheter har förhandlats fram under en tid då dessa minoriteters rättigheter ännu inte diskuterades allmänt.

⁶⁸ Förkortningen avser homosexuella, bisexuella, transpersoner och interkönade. Med transpersoner avses transkönade, transvestiter och transgender. Transgender betyder att personen inte upplever sig höra till någotdera officiella könet.

Denna del av det internationella systemet för skydd av mänskliga rättigheter utvecklas alltjämt. FN:s generalförsamling antog år 2008 en resolution⁶⁹ där man konstaterar att de mänskliga rättigheterna ska tryggas för alla, oberoende av sexuell läggning eller könsidentitet. Rådet för mänskliga rättigheter antog i juni 2011 en resolution om mänskliga rättigheter, sexuell läggning och könsidentitet⁷⁰. Till följd av resolutionen effektiviserade kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter sitt arbete kring dessa frågor. Yogyakartaprinciperna⁷¹, som sammanställts av en grupp experter på folkrätt, strävar efter att precisera sexuella minoriteters och könsminoriteters jämlika mänskliga rättigheter.

De grundläggande och mänskliga rättigheterna för personer som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter tryggas även inom EU-rätten. EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna förbjuder uttryckligen diskriminering på grund av sexuell läggning. De förbjudna diskrimineringsgrunderna omnämns uttryckligen i flera olika direktiv. EU:s byrå för grundläggande rättigheter har på bred basis utrett diskrimineringen av HBTI-personer. Inom FN är EU en initiativrik och central aktör när det gäller att befästa rättigheterna för sexuella minoriteter och könsminoriteter. Även Europarådet, och särskilt kontoret för kommissionären för mänskliga rättigheter, arbetar aktivt för dessa minoriteters rättigheter. Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter har utvecklat HBTI-personernas rättigheter i sin egen rättspraxis. Finland bidrar med experthjälp till utvecklingen av Europarådets HBTI-arbete.

5.2.1 Finland måste se till att rättigheterna tillgodoses på ett jämlikt sätt

De grundläggande fri- och rättigheterna som tryggas i Finlands grundlag och de mänskliga rättigheterna som grundar sig på internationella konventioner tillkommer även utan diskriminering de sexuella minoriteterna och könsminoriteterna. Staten ska trygga ett jämlikt tillgodosende av dessa rättigheter.

En arbetsgrupp som tillsattes av statsrådets nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter har utarbetat en rapport om tillgodo-

⁶⁹ Joint statement on sexual orientation, gender identity and human rights at United Nations, 2008

⁷⁰ Resolution adopted by the Human Rights Council "Human rights, sexual orientation and gender identity" (A/HRC/RES/17/19)

⁷¹ http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.pdf

seendet av rättigheterna för sexuella minoriteter och könsminoriteter i Finland.⁷² Rapporten lyfter utifrån de centrala människorättsaktörernas utredningar fram observationer om problem i anslutning till tillgodoseendet av rättigheterna. Den visar att diskriminering alljämt är vanligt på arbetsplatser och läroanstalter. Det förekommer missförhållanden i samband med användningen av rättsmedel och offren för diskriminering vill ofta inte berätta om sina upplevelser för myndigheterna eftersom de är rädda för ytterligare svårigheter. Personer som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter upplever våld och otrygghet oftare än den övriga befolkningen. Rapporten lyfter också fram problem i anknytning till familjernas ställning som i huvudsak beror på att familjelagstiftningen inte erkänner regnbågsfamiljer på ett jämlikt sätt. Många internationella övervakningsorgan för mänskliga rättigheter har ansett att vissa krav beträffande fastställande av könstillhörighet är problematiska ur människorättsynvinkel. Social- och hälsovårdsministeriet har tillsatt en arbetsgrupp som har som uppgift att komma med nödvändiga förslag till ändring av lagstiftningen. Det har ordnats en remissrunda om utkastet till regeringsproposition.

Statsrådet har lagt fram en proposition för riksdagen om revidering av jämlikhets- och jämställdhetslagstiftningen.⁷³ Genom effektiv tillämpning av jämlikhets- och jämställdhetslagstiftningen kan jämlikheten även för sexuella minoriteter och könsminoriteter ökas på många sätt.

Att utveckla lagstiftningen och arbetet mot diskriminering är inte i sig tillräckligt för att de grundläggande och mänskliga rättigheterna för sexuella minoriteter och könsminoriteter ska kunna tillgodoses till fullo. Även den övriga lagstiftningen och myndigheternas verksamhet bör ses över och utvecklas med utgångspunkt i mångfalden av sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck.

De viktigaste områdena är arbetsliv, utbildning och hälsovårdstjänster. Särskilt viktigt är det att såväl i den grundläggande utbildningen och utbildningen på andra stadiet som i fritidsverksamheten trygga en balanserad uppväxt för barn och unga. Även familjelagstiftningen och lagstiftningen om könstillhörighet är centrala med tanke på rättigheterna för sexuella minoriteter och könsminoriteter.

⁷² <http://www.oikeusministerio.fi/sv/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1403781634420.html>

⁷³ RP 19/2014 rd

Handlingslinje 22:

Tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna för sexuella minoriteter och könsminoriteter ska följas upp och information om tillgodoseendet ska spridas. I samband med lagberedningen och förvaltningen bedömer statsrådet förslagets konsekvenser utifrån mångfalden av sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck samt säkerställer att jämställdhets- och jämlikhetslagstiftningen tillämpas på ett sätt som tryggar jämlikheten för HBTI-personer. Detta perspektiv ska också beaktas i den allmänna fostran och utbildningen i grundläggande och mänskliga rättigheter.

Handlingslinje 23:

Statsrådet anser att de grundläggande och mänskliga rättigheterna för sexuella minoriteter och könsminoriteter ska främjas genom att en nationell strategi eller ett nationellt handlingsprogram om detta upprättas. Statsrådet klarlägger arbetsfördelningen mellan myndigheterna i HB-TI-frågor.

5.3 Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning måste tryggas

Tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning kräver kontinuerlig uppföljning och tillräckliga resurser såväl i Finland som i andra länder. Dessa personer utsätts oftare än andra för diskriminering och kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Särskilt utsatta är de personer med funktionsnedsättning som diskrimineras på många olika grunder, till exempel kvinnor, barn och personer som tillhör minoriteter.

Finland lyfter aktivt fram dessa personers ställning i internationella sammanhang och stöder – både politiskt och ekonomiskt – projekt som främjar tillgodoseendet av deras mänskliga rättigheter. Frågor som gäller funktionsnedsättningar är ett väsentligt element i Finlands utvecklingspolitik, i synnerhet i det långvariga samarbetet med partnerländer och regionala organisationer.

Finland har varit en av de största finansiärerna av FN:s specialrapportör för personer med funktionsnedsättning och olika partnerskapsprogram. Special-

rapportörens mandat borde lyda under FN:s råd för mänskliga rättigheter för att bättre än för närvarande kunna främja den människorättsliga dimensionen av dessa frågor.

Handikapporganisationerna och det övriga organisationsfältet spelar en väsentlig roll i utvecklingen av de grundläggande och mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Finland har som mål att stärka samarbetet mellan myndigheterna och det civila samhällets aktörer i handikappolitiken.

Finlands internationella ställningstaganden i frågor som gäller funktionsnedsättning samordnas i en inofficiell grupp för internationell handikappolitik som bildats av ministerierna, Institutet för hälsa och välfärd, forskningsinstitut och icke-statliga organisationer. Handikapporganisationernas och deras representanters expertis kan allt effektivare utnyttjas i utvecklingen av Finlands synpunkter och i officiella delegationer.

5.3.1 Från ratificering till praktiskt verkställande av FN:s konvention

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och det fakultativa protokollet till konventionen har stor betydelse när det gäller att trygga och främja dessa personers rättigheter. Tidigare internationella konventioner om mänskliga rättigheter tryggar i princip samma rättigheter för alla, men rättigheterna för personer med funktionsnedsättning har inte tillgodosetts på ett jämlikt sätt. Konventionen trädde i kraft internationellt 2008.

Konventionen preciserar att rättigheterna för personer med funktionsnedsättning är juridiskt bindande mänskliga rättigheter och främjar tillgodosendandet av dem. Myndigheterna måste beakta konventionens bestämmelser på både statlig och kommunal nivå. Ur juridisk synvinkel är det väsentligt att konventionen integreras i den statsinterna rätten och därmed tillämpas vid domstolar och andra myndigheter.

Det internationella systemet för övervakning av konventionen effektiviserar genomförandet av bestämmelserna. Efter ratificering ska staterna med bestämda intervaller rapportera om genomförandet av konventionen till kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som kan ge rekommendationer om genomförandet. Genom det fakultativa protokollet stärks individernas rättsskydd eftersom det ger möjlighet till individuella klagomål hos kommittén.

Finland undertecknade konventionen och det tillhörande fakultativa protokollet 2007. Det nationella ikraftsättandet av konventionen har krävt ett flertal lagändringar. De ändringar i lagen om hemkommun och socialvårdslagen som konventionen föranledde trädde i kraft i början av 2011, då möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att välja hemkommun förbättrades. Vissa bestämmelser i konventionen anknyter till totalreformen av jämlikhetslagstiftningen. Regeringens proposition om denna lämnades till riksdagen våren 2014. Ratificeringen av konventionen förutsätter ännu en revidering av bestämmelserna om begränsningar av dessa personers självbestämmanderätt. I praktiken innebär detta att vissa bestämmelser i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda måste ändras eller hävas. Statsrådet har som mål att lämna lagförslagen om detta till riksdagen hösten 2014, så att förslaget om nationellt ikraftsättande av konventionen och det fakultativa protokollet kan behandlas av riksdagen under pågående regeringsperiod.

Genom att effektivt genomföra konventionen är det möjligt att eliminera strukturella hinder, attityder och kunskapsbrist i samhället som begränsar möjligheterna till ett självständigt liv för personer med funktionsnedsättning samt deras självbestämmanderätt och delaktighet i samhället.

5.3.2 Målet är ett tillgängligt samhälle

Genom att öka den fysiska tillgängligheten och e-tillgängligheten främjas möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att utnyttja tjänster och delta till fullo i samhällets verksamhet. Tillgänglighet handlar om principer enligt vilka den byggda miljön, servicen, kommunikationerna och trafiken är jämlikt tillgängliga för alla. Servicen är tillgänglig när alla jämlikt kan anlita den och delta i dess utveckling. Begriplig kommunikation är en viktig del av tillgängligheten.

Utgångspunkten när service ordnas är allmänna tjänster som är avsedda för alla och som vid behov kompletteras med specialtjänster. En central förutsättning för anlitaandet av tjänster och för ett självständigt och delaktigt liv i enlighet med FN-konventionen är att den byggda miljön är tillgänglig. Utvecklingen av bygglagstiftningen främjar tillgängligheten och beaktar principerna för en planering som passar alla. Målet är att bestämmelserna ska tolkas och tillämpas på samma sätt i hela landet.

En arbetsgrupp för revidering av handikapplagstiftningen har tillsatts för perioden 3.5.2013–31.12.2014. Arbetsgruppen har i uppgift att slå samman lagen om service och stöd på grund av handikapp och lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda till en ny lag om service för personer med funktionsnedsättning. Samtidigt utreds behovet av att revidera den övriga lagstiftningen om service för dessa personer. Målet är en enhetlig och kontinuerlig servicehelhet som svarar mot individuella behov. Revideringen av lagstiftningen ska i enlighet med FN-konventionen öka jämlikheten för personer med funktionsnedsättning och stödja genomförandet av programmet för ordnande av boende och tjänster för personer med funktionsnedsättning 2010–2015. Behovet av hjälp och stöd bland barn med funktionsnedsättning och deras familjer spelar en viktig roll i sammanslagningen av ovan nämnda lagar och totalreformen av socialvårdslagen. I lagstiftningsarbetet ska man lägga särskild vikt vid att reda ut barns och ungas åsikter och beakta dessa. Målet är att säkerställa att långtids sjuka barn och barn med funktionsnedsättning eller andra långvariga problem och deras familjer får den hjälp och den service de behöver. Man vill särskilt frångå "bollandet från en lucka till en annan" när det gäller personer med flera funktionsnedsättningar och långtidssjuka barn och minska placeringen av dem utanför hemmet.

5.3.3 Rätten till självbestämmande och delaktighet ska stärkas

Flera av bestämmelserna i FN-konventionen befäster rätten för personer med funktionsnedsättning att bestämma och påverka i ärenden som gäller dem själva. Deras rätt att delta i beslutsfattande som gäller dem själva är enligt konventionen en väsentlig skyldighet. Konventionen förutsätter att kunskaperna om dessa personers rättigheter ökas i hela samhället för att skapa jämlikhet och delaktighet.

De nationellt antagna målen rörande nedläggning av institutionsvården för personer med utvecklingsstörning och ordnande av boende och tjänster i när-samhället även för personer med grav funktionsnedsättning ökar de funktionshindrades jämlikhet, självbestämmanderätt och delaktighet i olika former av samhällsverksamhet.

Regeringen fattade den 8 november 2012 ett principbeslut enligt vilket alla personer med utvecklingsstörning har rätt till boende på samma villkor som övriga kommuninvånare. Målet är att inte en enda person med funktionsnedsättning

ska bo på institution efter 2020. Programmet för ordnande av boende och tjänster för funktionshindrade, som genomförs 2010–2015, syftar till att erbjuda alla funktionshindrade möjlighet att bo individuellt i stället för på institution eller i barndomshemmet.

Det är av största vikt att institutionsvården för funktionshindrade inte ersätts med nya institutioner, det vill säga stora boende- och servicekoncentrationer för specialgrupper. Boendet och tjänsterna ska ordnas i vanliga bostadsområden och i normala bostäder, och därtill behövs mångsidiga och högklassiga mindre bostadsgrupper. Ett lyckat genomförande av dessa reformer kräver smidigt samarbete mellan staten, kommunerna och aktörerna inom sektorn.

Handlingslinje 24:

Statsrådet främjar uppfyllandet av förpliktelserna i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning genom att skapa tillräckliga förutsättningar för både fullgörandet och övervakningen. Kunskapen om de funktionshindrades rättigheter, inklusive det besvärsvärfarande som möjliggörs genom det fakultativa protokollet till konventionen, ökas inom myndigheterna, bland de funktionshindrade själva och inom alla samhällssektorer.

Handlingslinje 25:

Statsrådets mål är ett tillgängligt samhälle, en tillgänglig byggd miljö samt tillgänglig service, kommunikation och trafik.

Handlingslinje 26:

Möjligheten för personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem att delta i beslutsfattandet på lika villkor som övriga aktörer i det civila samhället tryggas.

Handlingslinje 27:

Tillräckliga ekonomiska resurser och personalresurser reserveras i budgeten och de politiska besluten för att de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning ska tillgodoses på ett jämlikt sätt.

5.4 Tillgodosendandet av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter ökar jämlikheten

Med ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-rättigheter) avses rättigheter som hör till ett människovärdigt liv såsom rätten till bostad, grundläggande utbildning, tillräckliga hälsovårdstjänster, nödvändig utkomst och omsorg.

De mest utsatta i samhället är mest beroende av de offentliga stödformerna och tjänsterna. När ESK-rättigheterna tillgodoses på ett jämlikt sätt ökar den samhällseliga rättvisan. Det gör det lättare för individerna att utöva sina andra rättigheter, till exempel deltagarrättigheterna. Att trygga ESK-rättigheterna på ett jämlikt sätt utan diskriminering är en ovillkorlig skyldighet som ingår i både konventionerna om de mänskliga rättigheterna och i vår egen grundlag.

Tillgodosendandet av rättigheterna varierar i hög grad mellan olika länder. Av tradition placerar sig Finland bland toppländerna vid globala jämförelser av tillgodosendandet av ESK-rättigheterna. Vår högklassiga grundläggande utbildning och offentliga hälso- och sjukvård samt omfattningen av olika sociala förmåner är utmärkta exempel på detta.

Många stater som annars aktivt främjar förverkligandet av mänskliga rättigheter är inte redo att godkänna att ESK-rättigheterna är fullt juridiskt bindande, med undantag för frihetsrättigheterna. Dessa stater anser att ESK-rättigheterna är rättigheter som ska eftersträvas och som är beroende av politiska beslut. Allt fler stater har dock börjat betrakta ESK-rättigheterna som fullgoda mänskliga rättigheter, antingen internationellt eller i sin egen nationella lagstiftning. Ett gott exempel på att tolkningen utvecklats är att rätten till rent hushållsvatten och sanitet nu erkänns som en mänsklig rättighet.

Främjandet av ESK-rättigheterna är ett av spetsprojekten i utrikesförvaltningens handlingsprogram för mänskliga rättigheter 2013–2015. I sin internationella verksamhet framhäver Finland ESK-rättigheternas bindande karaktär och likställdhet med de medborgerliga och politiska rättigheterna som en del av de mänskliga rättigheterna. Finland har både internationellt och inom EU en synlig ställning som ett land som framhäver ESK-rättigheternas bindande karaktär och tillgodoseendet av dem. Inom FN arbetar Finland i gruppen av vänländer för ESK-rättigheter. En aktiv tillämpning av ESK-rättigheterna även på det nationella planet ökar följdriktigheten i Finlands arbete för mänskliga rättigheter. Främjandet av ESK-rättigheterna i internationella sammanhang behandlas i avsnitt 2.6.

5.4.1 ESK-rättigheterna är bindande

I internationell jämförelse är kapitlet om grundläggande fri- och rättigheter i Finlands grundlag synnerligen modernt och inkluderar alla centrala ESK-rättigheter och förpliktar den offentliga sektorn att trygga tillgodoseendet av dem. Den internationellt sett viktigaste konventionen om mänskliga rättigheter som tryggar ESK-rättigheterna är FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (nedan ESK-konventionen)⁷⁴, som trädde i kraft i Finland 1976. Europarådets reviderade europeiska sociala stadga⁷⁵ har varit i kraft i Finland sedan 2002. Även Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna⁷⁶ inkluderar ett stort antal ESK-rättigheter. Andra viktiga avtal är den europeiska konventionen om social trygghet och många av den internationella arbetsorganisationen ILO:s konventioner och rekommendationer⁷⁷. För närvarande är Finland avtalspart i 87 ILO-konventioner.

FN:s övervakningssystem för de periodiska rapporterna enligt ESK-konventionen har kompletterats med ett besvärssystem. Det ger möjlighet att framföra individuella klagomål om eventuella kränkningar av ESK-rättigheterna till FN-organet för övervakning av konventionen. Även kommittén får möjlighet att på eget initiativ inleda en utredning av allvariga och återkommande kränkningar av de mänskli-

⁷⁴ FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR, 1966) FördrS 6/1976 och därtill hörande fakultativt protokoll om besvärsförfarande (OP-ICESCR, 2008) FördrS 16–17/2014.

⁷⁵ Reviderad Europeisk social stadga (1996) FördrS 78, 80/2002.

⁷⁶ Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (2000/C 364/01).

⁷⁷ Närmare information om innehållet i ILO-konventionerna: http://www.tem.fi/files/25956/ilo_yleissopimukset.pdf.

ga rättigheterna. Det fakultativa protokollet om besvärssystemet trädde i Finland i kraft i april 2014. Med tanke på den reviderade europeiska sociala stadgan⁷⁸ är det anmärkningsvärt att Finland som enda medlemsstat har accepterat möjligheten även för nationella icke-statliga organisationer att anföra klagomål.

ESK-rättigheterna förutsätter vanligen att den officiella sektorn agerar aktivt. I enlighet med FN:s ESK-konvention⁷⁹ förbättras tillgodoseendet av ESK-rättigheterna gradvis inom ramen för resurserna, dock så att möjliga åtgärder vidtas utan dröjsmål för att förbättra situationen.

I Finland tillgodoses ESK-rättigheterna i huvudsak genom olika offentliga tjänster, till exempel i form av sociala förmåner eller utbildnings- och kulturtjänster. För tillhandahållandet av tjänsterna svarar vid sidan av de statliga aktörerna ett flertal lokala och regionala aktörer såsom kommunerna, samkommunerna och i fortsättningen social- och hälsovårdens ansvarsområden. Under de senaste åren har en allt större del av tjänsterna genomförts i form av olika köptjänster av såväl kommunala som privata aktörer. Olika administrativa arrangemang fråntar ändå inte det allmänna ansvaret för att tillgodose de grundläggande och mänskliga rättigheterna. ESK-rättigheternas bindande karaktär är särskilt viktig när tjänster som tidigare legat på den offentliga sektorns ansvar överförs på privata aktörer.

Att avskaffa och förebygga bostadslöshet är en viktig aspekt av att förebygga marginalisering och trygga ESK-rättigheterna. Statsrådet arbetar för att avskaffa bostadslösheten bland annat genom programmet för minskning av långtidsbostadslösheten 2012–2015. Efter programmet läggs huvudvikten vid att förebygga bostadslöshet, identifiera risker i ett tidigt skede, stärka boendeförutsättningar och skapa bestående lokala lösningar och verksamhetsmodeller. För att nå bestående resultat behövs samarbete mellan bostads-, social-, hälso-, utbildnings- och arbetsförvaltningen.

Man måste också se till att till exempel medborgarnas lika rätt till kultur tillgodoses genom stöd för kulturell mångfald och att människors möjligheter att delta fritt i ett högklassigt kulturliv tryggas.

⁷⁸ Stadgan gäller även rättigheter som har tryggats genom ILO:s konventioner och definierats genom EU:s direktiv.

⁷⁹ Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter 2 § (ICES-CR, 1966) FördrS 6/1976

5.4.2 *ESK-rättigheterna ska också respekteras under perioder av ekonomisk recession*

ESK-rättigheterna har en stark koppling till de tillgängliga ekonomiska och övriga resurserna. Förändringar i den ekonomiska situationen inverkar direkt på tillgodoseendet av rättigheterna såväl internationellt som nationellt och på det lokala planet.

Den långvariga finanskrisen i Europa har på ett allvarligt sätt försämrat tillgodoseendet av ESK-rättigheterna i många av EU:s medlemsstater. ESK-rättigheternas ställning som grundläggande och mänskliga rättigheter sätter gränser för en försämring av olika förmåner. Begränsningarna ska till exempel stå i rätt proportion till det mål som eftersträvas och de får inte strida mot internationella skyldigheter såsom förbudet mot diskriminering. Av olika alternativ ska man välja det som på bästa sätt tryggar tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna. FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-kommittén), som övervakar tillgodoseendet av rättigheterna, utfärdade i maj 2012 rekommendationer om hur rättigheterna ska beaktas när man fattar eventuella nedskärningsbeslut. Nedskärningar ska tidsmässigt begränsas endast till kristid, åtgärderna ska vara mindre skadliga än alternativen med tanke på de grundläggande och mänskliga rättigheterna, man ska genom skatte- och andra beslut trygga att nedskärningarna inte i oskälig grad drabbar de grupper som löper den största diskrimineringsrisken och man ska garantera allas rätt till grundtrygghet.⁸⁰ I sitt beslut om budgetnedskärningarna i Grekland (2013) ansåg Europeiska kommittén för sociala rättigheter att eventuella sparbeslut ska fattas så att ingen befolkningsgrupp diskrimineras och ingen enskild person på grund av besluten hamnar under fattigdomsgränsen.⁸¹ Regeringarna är skyldiga att trygga tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna även vid skuldsaneringar.⁸²

⁸⁰ CESCR, "Open Letter to States Parties regarding the protection of rights in the context of economic crisis", 16.5.2012 (CESCR/48th/SP/MAB/SW).

⁸¹ European Committee of Social Rights, Conclusions XX-2 (2013) (Greece).

⁸² Report of the Independent Expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights, Cephias Lumina (A/HRC/17/37).

5.4.3 Tillgodoseendet av ESK-rättigheterna ska stärkas

Alla ska kunna åtnjuta ESK-rättigheterna på ett jämlikt sätt, oberoende av bostadsort. Tillgodoseendet av rättigheterna i Finland uppvisar enligt internationella övervakningsorgan betydande regionala skillnader. De ekonomiska resurserna och kännedomen om ESK-rättigheterna varierar mellan kommunerna.

Det är viktigt att säkerställa att inga luckor uppstår i tillhandahållandet av tjänster som leder till att människor helt och hållet fräntas möjligheten att utöva sina rättigheter. Som exempel nämns de papperslösas rätt till nödvändig vård och omsorg i Finland.

Europeiska kommittén för sociala rättigheter har för Finlands del bland annat fäst uppmärksamhet vid de äldres grundtrygghet, de ojämlika villkoren för närstående vårdare i olika kommuner och nivån på de sociala förmånerna.

ESK-rättigheterna kan etableras effektivare genom att man tryggar tillräckliga resurser för både tillgodoseendet och övervakningen.

5.4.4 Kunskapen om ESK-rättigheterna ska ökas

ESK-rättigheterna tillgodoses väl i vardagliga situationer till exempel i skolorna, socialbyråerna, hälsovårdscentralerna och äldreboendena. Det är särskilt viktigt att identifiera sambandet mellan vardagen och de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Detta kräver utbildning och allmän information om rättigheterna för både myndigheter och serviceanvändare. Serviceanvändarna bör höras när servicen utvecklas. Alla åtgärder kräver inte tilläggsresurser, utan ofta är det fråga om en attitydförändring. Utvärderingen av effekterna av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna bör vara en viktig del av den statliga och kommunala beslutsberedningen.

Domstolarna, lagstiftningen och förvaltningsförfarandet hänvisar relativt sällan till ESK-rättigheterna (de grundläggande fri- och rättigheterna i grundlagen och de internationella människorättsförpliktelserna). De internationella organen för övervakning av mänskliga rättigheter har utfärdat rekommendationer och slutsatser rörande Finland, och dessa utgör en central grund för tolkningen av ESK-rättigheterna och dess successiva utveckling. Nationellt viktiga är de

beslut som fattas av de högsta laglighetsövervakarna, riksdagens justitieombudsman och statsrådets justitiekansler, observationer som meddelas av andra övervakningsmyndigheter såsom Valvira och regionalförvaltningsverken samt domstolarnas utslag.

Handlingslinje 28:

I sin internationella verksamhet framhäver Finland ESK-rättigheternas bindande karaktär och genomförandet av konventionsbestämmelserna.

Handlingslinje 29:

Statsrådet utvecklar sitt inbördes utbildningssamarbete, arbetsfördelningen inom informationen och samarbetet med regionala och lokala myndigheter med avseende på ESK-rättigheterna och tillämpningsförfarandet. Kunskapen om det nya besvärsförfarandet i enlighet med ESK-konventionen och organisationsbesvärsförfarandet i enlighet med den reviderade europeiska sociala stadgan ökas.

Handlingslinje 30:

Statsrådet och myndigheterna på det lokala planet ökar utvärderingen av effekterna i anslutning till ESK-rättigheterna, både i beslutsberedningen och förvaltningen, och ordnar utbildning för tjänstemän och förtroende-män.

Handlingslinje 31:

Statsrådet tryggar, bland annat när finans- och socialpolitiska beslut fattas, förutsättningarna för att ESK-rättigheterna ska kunna tillgodoses på ett jämlikt sätt i enlighet med de internationella människorättskonventionerna och grundlagen samt beaktar särskilt rättigheterna för personer som löper risk för diskriminering.

6 De grundläggande och mänskliga rättigheterna främjas aktivt och på lång sikt

Finland har under de senaste decennierna anslutit sig till ett flertal internationella och regionala konventioner om de mänskliga rättigheterna. Parallellt med den helhet som dessa bildar har vårt nationella system för de grundläggande fri- och rättigheterna stärkts avsevärt. Tolkningen av de internationella konventionerna om de mänskliga rättigheterna, de grundläggande rättigheterna i EU och de grundläggande fri- och rättigheterna i Finland utvecklas och den omgivning i vilken de tillämpas förändras hela tiden. Finland ska följa utvecklingen aktivt och bedriva en aktiv och långsiktig politik för de grundläggande och mänskliga rättigheterna för att de ska erkännas på bredare bas och tillgodoses effektivare.

Statsrådet har lämnat tidigare två redogörelser om mänskliga rättigheter till riksdagen, en per mandatperiod sedan 2004. I och med de tidigare redogörelserna har utgångspunkterna och målen för Finlands internationella människorättspolitik etablerats tämligen väl och konsensus har uppnåtts i fråga om handlingslinjerna. Statsrådet anser att redogörelserna om mänskliga rättigheter i fortsättningen tydligare bör styra de stora riktlinjerna för arbetet för grundläggande och mänskliga rättigheter, även på längre sikt än tidigare och över enskilda regeringsperioder. Perioden mellan redogörelserna kunde vara längre om inga grundläggande omvälvningar sker i verksamhetsmiljön eller i regeringens målsättningar.

I både internationella och nationella sammanhang framhäver Finland att antagna människorättsförpliktelser ska uppfyllas effektivt. Statsrådet har som mål att Finland även i fortsättningen ska räknas till de stater som såväl genom nationella åtgärder som i internationellt samarbete strävar efter att främja tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna på en allt bättre nivå, som är högre än den miniminivå som förutsätts i konventionerna.

I enlighet med riktlinjerna i avsnitt 4 ovan behövs enligt statsrådet för utvecklingen av arbetet för de grundläggande och mänskliga rättigheterna en nationell handlingsplan för respektive regeringsperiod som baserar sig på de gällande

handlingslinjerna i redogörelsen om de mänskliga rättigheterna. Även utrikesförvaltningens strategi och handlingsprogram för de mänskliga rättigheterna riktar fokus i Finlands internationella människorättsarbete på de frågor där Finlands agerande ger det största mervärdet. Handlingslinjerna i denna redogörelse beaktas i beredningen av utrikesförvaltningens följande handlingsprogram för de mänskliga rättigheterna efter 2015.

6.1 Uppföljning av tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna

Såväl i den internationella diskussionen om mänskliga rättigheter som på det nationella planet har behovet av att utvärdera tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna framträtt allt starkare under de senaste åren. Utvärderingen kan göras i form av en förhandsanalys av effekterna av de grundläggande och mänskliga rättigheterna eller en granskning i efterhand där man med hjälp av olika indikatorer och rapporteringsmetoder bedömer hur tillgodoseendet av rättigheterna har utvecklats. På grund av finansieringsproblemen i den offentliga ekonomin bör man särskilt noga bedöma hur jämlikt rättigheterna tillgodoses, i synnerhet i fråga om personer som löper störst risk för diskriminering.

I den nationella handlingsplanen 2012–2013 konstaterades att ett framgångsrikt arbete för de grundläggande och mänskliga rättigheterna förutsätter att effekten av verksamheten utvärderas. Därför bör man utveckla såväl kvantitativa som kvalitativa indikatorer för hur man granskar tillgodoseendet av rättigheterna. Syftet är att bygga upp en uppföljningsdatabas som täcker olika livsområden. Statsrådets nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter ordnade våren 2013 tillsammans med Människorättscentret en omfattande workshop kring den nationella tillämpningen av indikatorer för rättigheterna utifrån den indikatormodell som tagits fram av FN.⁸³

I utvärderingen av den nationella handlingsplanen konstateras att Finland genomfört ett flertal nationella indikatorprojekt som kan användas som modeller i utvecklingen av indikatorer för de mänskliga rättigheterna.⁸⁴ Eftersom det är ett krävande arbete att bygga upp övergripande rättighetsbaserade indikatorer

⁸³ http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Human_rights_indicators_en.pdf

⁸⁴ Exempelvis demokratiindikatorerna som utvecklades på beställning av justitieministeriet.

bör framtagningen av dessa kopplas till grundforskningen i grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter. Även internationella exempel stöder denna modell.⁸⁵

Innan man inleder det omfattande arbetet för att utveckla indikatorer ska man också noga fundera över vilka slags indikatorer man vill ha. Modellalternativen är mycket olika till sina kostnader och sin användbarhet. I huvudsak fördelas modellerna på omfattande, övergripande indikatorpaket eller på index på makronivå, eller också utnyttjas befintliga indikatorer inom olika politiska sektorer för att skapa nya rättighetsbaserade indikatorer för vissa utvalda och begränsade ämnen som beaktar definitionen av rättighetens innehåll. Den centrala frågan är om de valda indikatorerna lyfter fram eventuella skillnader i tillgodoseendet av olika rättigheter inom och mellan olika befolkningsgrupper.

Diskussionen om indikatorer för de grundläggande och mänskliga rättigheterna anknyter till den allmänna diskussionen om de finländska strukturerna för dessa rättigheter. Resurserna bör riktas så att observerade problem kan åtgärdas på ett lämpligt sätt och det allmänna tillgodoseendet av rättigheterna kan främjas så effektivt som möjligt. Indikatorerna är ett viktigt verktyg när det gäller att utvärdera hur väl dessa mål har uppnåtts. Utnyttjandet av indikatorer bör kopplas till människorättsaktörernas verksamhet, beredningen av människorättspolitiken, konsekvensanalyserna och upprättandet och uppföljningen av följande handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter. Indikatorerna ger den bästa nyttan när de integreras i de politiska processerna. Finland har möjlighet att utvecklas till en föregångare inom utvecklingen av indikatorer för de mänskliga rättigheterna.

Observationerna och rekommendationerna från de internationella och regionala organen för övervakning av människorättskonventionerna, domstolarnas utslag, laglighetsövervakarnas och de övriga övervakningsmyndigheternas beslut och

⁸⁵ Utvärdering av den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter 2012–2013, s. 61: Internationellt har indikatorer för de mänskliga rättigheterna ofta utvecklats så att den nationella institutionen för mänskliga rättigheter har tagit fram en indikatorram tillsammans med ett nationellt universitet som bedriver människorättspolitisk forskning. Till exempel Storbritanniens Human Rights Measurement Framework skapades så att Englands The Equality and Human Rights Commission och Skottlands Human Rights Commission finansierade utvecklingen av en indikatorram vid enheten för forskning om mänskliga rättigheter vid London School of Economics.

de självständiga människorättsaktörernas ställningstaganden bildar ett bra kunskapsunderlag för en utvärdering av hur väl de grundläggande och mänskliga rättigheterna har tillgodosetts i Finland. Olika aktörer samlar in och publicerar redan nu uppgifter av varierande slag som kan utnyttjas i uppföljningen. De internationella rekommendationerna rörande Finland bör vara en utgångspunkt i utarbetandet av följande nationella handlingsplan. Genomförandet av internationella och regionala konventionsbestämmelser och rekommendationer i Finland ska fortsättningsvis följas upp och metoderna för detta utvecklas även med hjälp av god praxis från andra länder. Man bör särskilt överväga under vilka förutsättningar till exempel informationsmaterial som sammanställts utifrån olika diskrimineringsgrunder kan samlas in inom ramen för den nationella lagstiftningen.

I den nationella granskningen av hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses bör samarbetet mellan olika aktörer utnyttjas fullt ut, bland annat den nationella forskningen kring rättigheterna och dialogen med det civila samhället. Förhandsutvärderingen av rättigheternas effekter bör beaktas redan i projektberedningen. I motiveringen till lagstiftningsordningen i lagberedningen bör man granska förslagen även med avseende på skyldigheten enligt 22 § i grundlagen att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, och inte enbart utifrån miniminivån enligt de nationella grundläggande fri- och rättigheterna eller de internationella mänskliga rättigheterna.

6.2 Fostran och utbildning i grundläggande och mänskliga rättigheter stärks

De grundläggande fri- och rättigheternas och de mänskliga rättigheternas ökade betydelse förutsätter bättre förmåga av myndigheterna att identifiera rättighetsfrågor samt ökad kännedom om rättigheternas innehåll, såväl i nationell som i EU och internationell verksamhet. Detta ställer krav på både myndigheternas och de offentliga förtroendevaldas kunskaper om rättigheterna och på myndighetsberedningen.

Det är motiverat att öka både fostran och utbildning i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Innehållet i rättigheterna bör inkluderas i till exempel den utbildning som myndigheterna producerar för personal, förtroendevalda och andra. Både medborgarna och de offentliga aktörerna ska ha tillräcklig kunskap om de rättigheter som ingår i de internationella och regionala

människorättskonventionerna och i Europeiska unionens rätt och de nationella bestämmelserna om grundläggande fri- och rättigheter samt om möjligheten att återropa dessa rättigheter.

Kvaliteten på fostran och utbildning i rättigheterna kan höjas genom att man i högre grad samordnar utbildningen vid olika myndigheter och möjliggör deltagande i utbildning över förvaltningsgränserna.

Människorättscentret har en central roll i utvecklingen av fostran och utbildning i mänskliga rättigheter. Även de icke-statliga organisationernas kunnande bör utnyttjas effektivt.

100-årsjubileumsåret för Finlands självständighet erbjuder möjlighet att göra de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna bättre kända, till exempel utifrån det finländska samhällets och den finländska livsstilens utveckling. Under jubileumsåret kan man till exempel föra en omfattande informationskampanj i läroanstalterna som framhäver de medborgerliga friheternas och övriga mänskliga rättigheternas samt pluralismens och toleransens betydelse nu och i framtiden.

Utvecklingen av fostran och utbildning i grundläggande och mänskliga rättigheter ska vara en del av följande nationella handlingsplan. Människorättscentrets utredning⁸⁶ och den utredning som beställts av undervisnings- och kulturministeriet om hanteringen av demokratiska och människorättsliga mål och innehåll i lärarutbildningen vid universiteten och de yrkespedagogiska lärarhögskolorna⁸⁷ utgör en bra grund för beredningen av handlingsplanen.

6.3 De nationella aktörernas uppgift

Med de nationella strukturerna för grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter avses den helhet som bildas av de olika aktörerna. Detta område har utvecklats kraftigt i Finland under de senaste åren, men den helhet som uppstått har inte granskats systematiskt.

⁸⁶ <http://http://www.ihmisoikeuskeskus.fi/pa-svenska/vad-vi-gor/manniskorattsfostran-och-utbildn/>

⁸⁷ Demokrati och de mänskliga rättigheterna. Mål och innehåll i lärarutbildningen. Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2014:18.

Den nationella handlingsplanen redogör för olika aktörer, bland annat högsta laglighetsövervakare, särskilda ombudsmän, statsrådets delegationer och internationella organ för övervakning av konventionerna⁸⁸. Genom handlingsplanen etablerades statsrådets nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter. Människorättscentret inledde sin verksamhet 2012. Dessutom har ikraftsättandet av internationella konventionsförpliktelser lett till nya uppgifter för de befintliga aktörerna. Även det civila samhället har en viktig roll i den helhet som består av aktörerna inom detta område. I och med att resurserna blir allt knappare är det viktigt att samarbetet mellan de befintliga aktörerna är effektivt och att helheten inte är för tung eller de olika aktörernas uppgifter överlappande.

Statsrådets nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter bör fortsätta sitt arbete. Arbetsuppgifterna kunde i fortsättningen inkludera uppföljning av de skyldigheter och rekommendationer som gäller Finland, beredning av följande nationella handlingsplan och uppföljning av genomförandet av denna redogörelse. Nätverket bör ha nära samarbete med de viktigaste människorättsaktörerna och dess sammansättning bör kompletteras med de särskilda ombudsmännen. Nätverket underlättar alla ministeriers deltagande i behandlingen av grundläggande och mänskliga rättigheter i statsrådet. Behandlingen av dessa frågor bör också stärkas inom ministerierna.

Det civila samhällets möjlighet att få information om myndigheternas arbete för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, och även möjligheten att påverka utvecklingen av detta arbete, ska tryggas. Delegationen för internationella människorättsärenden, som verkar i anslutning till utrikesministeriet, har en särskild betydelse när det gäller att beakta det civila samhällets synpunkter som en del av Finlands internationella människorättspolitik.

Inom de olika ministerierna finns flera delegationer som granskar frågor i anknytning till tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Det är motiverat att göra en grundläggande kartläggning av hur delegationssystemet fungerar som helhet och av om de enskilda delegationernas uppgiftsbeskrivningar är tydligt definierade samt av eventuella onödiga överlappningar eller luckor och möjligheterna att utveckla samarbetet mellan delegationerna.

⁸⁸ Nationell handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter 2012–2013, s. 11–15.

Att verksamheten vid Människorättscentret kommit i gång motiverar också en granskning av de olika aktörernas uppgiftsbeskrivningar. När den nya lagen om likabehandling träder i kraft⁸⁹ och de oberoende ombudsmännen enligt förslag överförs till justitieministeriets förvaltningsområde kommer det att öka behovet av en systematisk genomgång av de viktigaste finländska aktörernas uppgifter samt eventuella bristfälligheter och luckor. En sådan bakgrundsutredning bör inledas utan dröjsmål. Utredningen bör åtminstone omfatta statsrådets samordning och samarbetet i frågor som gäller grundläggande och mänskliga rättigheter, samt ställningen, arbetsfördelningen och resursfördelningen av de genom lag grundade självständiga aktörerna som ska främja och övervaka grundläggande och mänskliga rättigheter.

Handlingslinje 32:

Följande nationella handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter bör inkludera utveckling av internationellt jämförbara indikatorer som lämpar sig för det finländska samhället. Detta kan till exempel innebära att man utreder möjligheten att koppla rättighetsbaserade indikatorer till pågående indikatorprojekt eller till forskningen på området. Finland är aktivt i det internationella samarbetet för utveckling av indikatorer.

Handlingslinje 33:

Fostran och utbildning i grundläggande och mänskliga rättigheter stärks på alla nivåer. Följande nationella handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter bör inkludera ett avsnitt om fostran och utbildning där man ställer konkreta mål för hur statsrådet i fortsättningen ska stärka kunnandet om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland.

Handlingslinje 34:

Statsrådet inleder hösten 2014 en utredning om de olika aktörernas roller, arbetsfördelning och samarbete.

⁸⁹ RP 19/2014 rd

Bilaga 1. De viktigaste internationella och regionala människorättskonventionerna som Finland undertecknat och ratificerat eller kommer att ratificera

FN:s viktigaste konventioner om de mänskliga rättigheterna⁹⁰

- **Internationell konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering** (ICERD, 1965) FördrS 37/1970
- **Internationell konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter** (ICESCR, 1966) FördrS 6/1976
 - fakultativt protokoll om besvärslöslighet (OP-ICESCR, 2008) FördrS 16–17/2014
- **Internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter** (ICCPR, 1966) FördrS 7–8/1976
 - fakultativt protokoll (ICPPR-OP1, 1966) FördrS 7–8/1976
 - ändring av 2 § i förordningen om bringande i kraft av konventionen (1966) FördrS 16/1985
 - andra fakultativa protokollet syftande till dödsstraffets avskaffande (ICCPR-OP2, 1989) FördrS 48–49/1991

⁹⁰ Efter namnet på konventionerna och deras fakultativa protokoll anges i parentes den internationella förkortningen och året då de antogs.

Konventioner som ingåtts med främmande stater och internationella organisationer finns i Finlex fördragsdatabas på <http://www.finlex.fi>. (på svenska fr.o.m. år 1999, tidigare texter finns att tillgå på svenska hos utrikesministeriet). Konventionstexterna kan sökas på seriens nummer som angetts i listan med förkortningen FördrS.

Information om FN:s viktigaste konventioner om de mänskliga rättigheterna och om övervakningen av genomförandet finns på utrikesministeriets sidor <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=31460&contentlan=3&culture=sv-FI>.

Kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) har på sin webbplats information om de viktigaste konventionerna om mänskliga rättigheter och deras fakultativa protokoll <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CoreInstruments.aspx>.

De giltiga avtalstexterna i konventionerna och deras fakultativa protokoll och uppgifterna om internationellt ikraftträdande, undertecknanden, ratificeringar/antaganden/anslutningar och reservationer finns i FN:s register <https://treaties.un.org/pages/Treaties.aspx?id=4&subid=A&lang=en>.

- ändring av 2 § i förordningen om bringande i kraft av konventionen (1990) FördrS 31/1990
- **Konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor** (CEDAW, 1979) FördrS 67–68/1986
 - fakultativt protokoll om besvärörfarande (OP-CEDAW, 1999) FördrS 20–21/2001
- **Konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning** (CAT, 1984) FördrS 59–60/1989
 - fakultativt protokoll om det internationella och nationella övervakningssystemet (OP-CAT, 2002), undertecknades av Finland 23.9.2003, riksdagen antog regeringens proposition RP 182/2012 rd om ratificering av protokollet 15.4.2013
- **Konvention om barnets rättigheter** (CRC, 1989) FördrS 59–60/1991
 - fakultativt protokoll om barns inblandning i väpnade konflikter (OP-CRC-AC, 2000) FördrS 30–31/2002
 - ändring i artikel 43.2 i konventionen (1995) FördrS 16/2003
 - fakultativt protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi (OP-CRC-SC, 2000) FördrS 40–41/2012
 - fakultativt protokoll om besvärörfarande (OP-CRC-IC, 2011), undertecknades av Finland 28.2.2012, regeringen avser lämna en proposition om antagande av protokollet under pågående regeringsperiod
- **Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning** (CRPD, 2006)
 - fakultativt protokoll om besvärörfarande (OP-CRPD, 2006)
 - Finland undertecknade konventionen och det fakultativa protokollet 30.3.2007, regeringen avser lämna en proposition om antagande av bägge under pågående regeringsperiod
- **Internationell konvention till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden** (CPED, 2006)
 - Finland undertecknade konventionen 6.2.2007, regeringen avser lämna en proposition om antagande av konventionen under pågående regeringsperiod
- **Internationell konvention för skydd av migrantarbetares och deras familjers rättigheter** (ICMW, 1990)
 - I Finland har förutsättningarna för ratificering av konventionen granskats 1992, 2004 och 2011, en ratificering har inte ansetts ändamålsenlig

Andra internationella fördrag som skyddar de mänskliga rättigheterna⁹¹

- **Konvention angående flyktingars rättsliga ställning** (1951) FördrS 77/1968
 - protokoll angående flyktingars rättsliga ställning (1967) FördrS 78/1968
 - lag om konventionen angående flyktingars rättsliga ställning och protokollet angående flyktingars rättsliga ställning (2004) FördrS 142–143/2004
 - ändring av 2 § i förordningen om bringande i kraft av konventionen (2004) FördrS 144/2004
 - ändring av 2 § i förordningen om bringande i kraft av protokollet (2004) FördrS 145/2004
 - återtagande av reservationer till konventionen (2004) FördrS 146/2004
- **Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet** (2000) FördrS 18, 20/2004
 - tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn (2000) FördrS 70–71/2006
 - tilläggsprotokoll om människosmuggling land-, sjö- eller luftvägen (2000) FördrS 72–73/2006
 - Lag om ändring av 17 kap. 1 a § i strafflagen (2003) FördrS 19/2004
 - meddelande i anslutning till antagandet av skjutvapenprotokollet (2011) FördrS 75/2011
- **Förenta Nationernas konvention mot korruption** (2003) FördrS 56, 58/2006
 - ändring av 30 kap. 12 § i strafflagen (2006) FördrS 57/2006

⁹¹ Efter namnet på konventionerna och deras protokoll anges året då de antogs.

Konventioner som ingåtts med främmande stater och internationella organisationer finns i Finlex fördragsdatabas på <http://www.finlex.fi> (på svenska fr.o.m. år 1999, tidigare texter finns att tillgå på svenska hos utrikesministeriet). Konventionstexterna kan sökas på seriens nummer som angetts i listan med förkortningen FördrS.

Kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) har på sin webbplats information om de viktigaste människorättskonventionerna, andra internationella konventioner för skydd av de mänskliga rättigheterna och protokollen till dessa <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UniversalHumanRightsInstruments.aspx>

De giltiga avtalstexterna i konventionerna och deras protokoll samt uppgifterna om internationellt ikraftträdande, undertecknanden, ratificeringar/antaganden/anslutningar och reservationer finns i FN:s register <https://treaties.un.org/pages/ParticipationStatus.aspx>.

FN:s förklaringar om de mänskliga rättigheterna⁹²

- Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna (1948)
- Förklaring om rätten till utveckling (1986)
- Deklaration om rättigheter för personer som tillhör nationella eller etniska, religiösa och språkliga minoriteter (1992)
- Deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor (1993)
- Förklaring om de rättigheter och skyldigheter som samhällets medborgare, grupper och organisationer har när det gäller att främja och skydda allmänt erkända mänskliga rättigheter och grundläggande friheter (deklarationen om människorättsförsvare, 1998)
- Deklaration om ursprungsfolkens rättigheter (2007)

⁹² Kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) har på sin webbplats information om de viktigaste människorättskonventionerna och förklaringarna som främjar och skyddar de mänskliga rättigheterna <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UniversalHumanRightsInstruments.aspx>

Europarådets konventioner om mänskliga rättigheter⁹³

- **Konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) (1950) FördrS 18–19/1990**
 - det första tilläggsprotokollet (1950) FördrS 18–19/1990
 - det fjärde tilläggsprotokollet avseende erkännande av vissa andra rättigheter och friheter än dem som redan finns i konventionen och i dess första tilläggsprotokoll (1963) FördrS 18–19/1990
 - det sjätte tilläggsprotokollet avseende avskaffande av dödsstraffet (1983) FördrS 18–19/1990
 - det sjunde tilläggsprotokollet (1984) FördrS 18–19/1990
 - det elfte protokollet avseende reformen av konventionens system för övervakning av de mänskliga rättigheterna (1994) FördrS 85–86/1998
 - ändring av 2 § i förordningen om bringande i kraft av konventionen (1996) FördrS 91/1996
 - ändring av 2 § i förordningen om bringande i kraft av konventionen (1998) FördrS 44/1998
 - ändring av 2 § i förordningen om bringande i kraft av konventionen (1999) FördrS 22/1999
 - Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna (konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna) i dess lydelse enligt det elfte protokollet (1999) FördrS 63/1999
 - det tolfte protokollet (2000) FördrS 8–9/2005
 - ändring av 2 § i förordningen om bringande i kraft av konventionen (2001) FördrS 31/2001
 - delvis återtagande av reservationen till konventionen (2001) FördrS 40/2001

⁹³ Efter namnet på konventionerna och deras protokoll anges året då de antogs inom parentes. Konventioner som ingåtts med främmande stater och internationella organisationer finns i Finlex fördragsdatabas på <http://www.finlex.fi> (på svenska fr.o.m. år 1999, tidigare texter finns att tillgå på svenska hos utrikesministeriet). Konventionstexterna kan sökas på seriens nummer som angetts i listan med förkortningen FördrS.

Information om Europarådets viktigaste konventioner om de mänskliga rättigheterna och om övervakningen av deras genomförande finns på utrikesministeriets sidor <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=31372&contentlan=3&culture=sv-FI>.

De giltiga avtalstexterna i Europarådets konventioner och deras protokoll samt uppgifterna om internationellt ikraftträdande, undertecknanden, ratificeringar/antaganden/anslutningar och reservationer finns i Europarådets register <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG>.

- det trettonde protokollet syftande till dödsstraffets avskaffande under alla omständigheter (2002) FördrS 6–7/2005
- det fjortonde protokollet avseende reformen av systemet för övervakning av de mänskliga rättigheterna (2004) FördrS 50–51/2010
- det femtonde protokollet avseende den fortsatta reformen av systemet för övervakning av de mänskliga rättigheterna, Finland undertecknade protokollet 24.6.2013, regeringen avser lämna en proposition om antagande av protokollet under pågående regeringsperiod, protokollet är ännu inte i kraft internationellt
- det sextonde protokollet avseende utvidningen av befogenheterna för Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter till att omfatta utfärdande av rådgivande utlåtanden, Finland undertecknade protokollet 2.10.2013, regeringen avser lämna en proposition om antagande av protokollet under pågående regeringsperiod, protokollet är ännu inte i kraft internationellt
- **Europeisk konvention om förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning** (1987) FördrS 16–17/1991
 - bilaga till konventionen FördrS 92/1998
 - det första och andra tilläggsprotokollet (1993) FördrS 17/2002
- **Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk** (1992) FördrS 23/1998
 - ändring av förordningen om bringande i kraft (1998) FördrS 83/1998
 - samisk översättning av stadgan (1998) FördrS 84/1998
 - ändring av 2 § i förordningen om bringande i kraft (2009) FördrS
 - Komplettering av Finlands förklaring (2009) FördrS 81/2009
- **Ramkonvention för skydd av nationella minoriteter** (1995) FördrS 1–2/1998
- **Europeisk överenskommelse om personer som deltar i rättegång inför den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna** (1996) FördrS 2-3/1999
- **Reviderad Europeisk social stadga** (1996) FördrS 78, 80/2002
- **Konvention om it-relaterad brottslighet** (2001) FördrS 59-60/2007
 - förklaring och reservationer samt meddelanden i anslutning till ratificeringen av konventionen FördrS 61/2007
 - Tilläggsprotokollet till konventionen om IT-relaterad brottslighet, som gäller kriminalisering av rasistiska och främlingsfientliga handlingar som utförs med hjälp av datasystem FördrS 84/2011

- **Konvention angående skydd av de mänskliga rättigheterna och människans värdighet med avseende på tillämpningen av biologi och medicin: konvention om de mänskliga rättigheterna och biomedicinen** (1997) FördrS 23–24/2010
 - tilläggsprotokoll om förbud mot kloning av människor (1998) FördrS 23–24/2010
 - tilläggsprotokoll om transplantation av organ och vävnader av mänskligt ursprung (2002) FördrS 23–24/2010
 - lag om ändring av 11 kap. 11 § och 47 kap. 3 § i strafflagen (2009) FördrS 25/2010
 - ikraftträdande i landskapet Åland av konventionen och de därtill fogade tilläggsprotokollen om förbud mot kloning av människor och om transplantation av organ och vävnader av mänskligt ursprung (2010) FördrS 115/2010
- **Konvention om åtgärder mot människohandel** (2005) FördrS 43-44/2012
 - meddelande i anslutning till antagandet (2012) FördrS 46/2012
 - lag om ändring av 3 § i lagen om näringsförbud FördrS 45/2012
- **Konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp** (2007) FördrS 87–88/2011
- **Konvention för förebyggande och bekämpande av våld mot kvinnor och familjevåld** (2011)
 - Finland undertecknade konventionen den 11 maj 2011. RP 155/2014 rd om antagandet av konventionen överläts till riksdagen den 18 september 2014
 - konventionen är ännu inte i kraft internationellt

Internationella arbetsorganisationen ILO:s viktigaste konventioner om de mänskliga rättigheterna⁹⁴

Avskaffande av tvångsarbete:

- Konvention (nr 29) angående tvångs- eller obligatoriskt arbete (1930) FördrS 44/1935
- Konvention (nr 105) angående avskaffande av tvångsarbete (1957) FördrS 17/1960

Föreningsfrihet:

- Konvention (nr 87) angående facklig föreningsfrihet och skydd för facklig organisationsrätt (1948) FördrS 45/1949
- Konvention (nr 98) angående tillämpningen av principerna för organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten (1949) FördrS 32/1951

Jämlikhet och jämställdhet:

- Konvention (nr 100) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde (1951) FördrS 9/1963
- Konvention (nr 111) angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning (1958) FördrS 63/1970
- Konvention (nr 159) om yrkesinriktad rehabilitering och arbete (personer med handikapp) (1983) FördrS 24/1986

Avskaffande av barnarbete:

- Konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete (1973) FördrS 87/1976

⁹⁴ Efter namnet på konventionerna anges året då de antogs inom parentes.

Konventioner som ingåtts med främmande stater och internationella organisationer finns i Finlex fördragsdatabas på <http://www.finlex.fi> (på svenska fr.o.m. år 1999, tidigare texter finns att tillgå på svenska hos utrikesministeriet) Konventionstexterna kan sökas på seriens nummer som angetts i listan med förkortningen FördrS.

De giltiga avtalstexterna i ILO:s konventioner och deras fakultativa protokoll och uppgifterna om internationellt ikraftträdande, undertecknanden, ratificeringar/antaganden/anslutningar och reservationer finns i ILO:s register <http://ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:1:0::NO::>

Närmare information om Finlands verksamhet i ILO finns på arbets- och näringsministeriets webbplats https://www.tem.fi/sv/arbete/internationellt_arbetslivssamarbete/internationella_arbetsorganisationen_ilo

- Konvention (nr 182) om förbud mot och omedelbara insatser för att avskaffa de värsta formerna av barnarbete (1999) FördrS 16/2000
- Rekommendation (nr 190) om förbud mot och omedelbara insatser för att avskaffa de värsta formerna av barnarbete

Ursprungsfolk:

- ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder (1989)
 - Målet är att ratificera konventionen under den pågående under regeringsperioden.